

สิ่งที่จะแห่ง

ชีวิต

สุกัรื๋ ทุมทอง

คำนำ

หนังสือ **“สัจจะแห่งชีวิต”** นี้ มุ่งอธิบายความจริงแห่งชีวิต โดยอาศัยคำสอนของพระพุทธองค์เกี่ยวกับเรื่องรูปนาม ชั้นที่ ๕ และอริยัจ ๔ มาอธิบายเชื่อมโยงกัน เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของชีวิตตั้งแต่ต้นจนจบ มองเห็นภาพความเกิดของชีวิตและดับสนิทของชีวิต ทำให้รู้จักตัวชีวิต เหตุเกิดของชีวิต ความดับสนิทของชีวิต และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับสนิทของชีวิต

ในเล่มนี้ ได้รวมเรื่อง **“ปฏิจสุมุปบาท ตอน วัจนชีวิต วัจนแห่งทุกข์”** ซึ่งมุ่งแสดงปฏิจสุมุปบาทในแบบข้ามภพข้ามชาติ แสดงการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเป็นการวนเวียนอันมืดมัวและน่ากลัวที่สุด การออกจากวงจรนี้ จึงเป็นภาระอันสำคัญที่สุดและใช้เวลายาวนานที่สุดของเราทั้งหลาย

บรรดาสรรพความรู้ทั้งหมดในโลกนี้และในสังสารวัฏนี้
ความรู้ที่มีคุณค่าที่สุด ควรเป็นความรู้เกี่ยวกับชีวิตตัวเอง
ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงประกาศเอาไว้ดีแล้ว

ขออนุโมทนาผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำหนังสือเล่มนี้ และขอ
ขอบคุณญาติธรรมทั้งหลายที่มีเมตตาต่อผู้เขียนเสมอมา
หากมีความผิดพลาดประการใด อันเกิดจากความด้อย
สติปัญญาของผู้เขียน ก็ขอขมาต่อพระรัตนตรัยและครูบา
อาจารย์ทั้งหลาย และขอโหสิกรรมจากท่านผู้อ่านไว้ ณ
ที่นี้ด้วย

สุภีร์ ทุมทอง

ผู้เขียน

๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๔

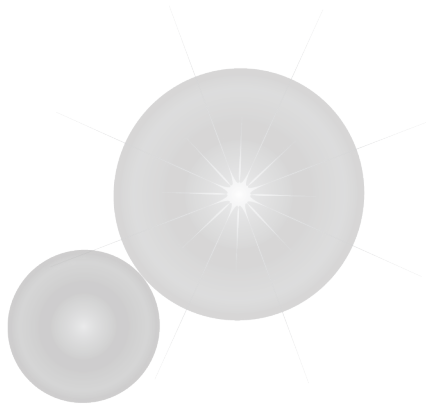
สารบัญ

ลัทธิแห่งชีวิต

๕

ปรัชญาสมุปบาท

๔๑

สังขะแห่งชีวิต

ชีวิตเป็นส่วนประกอบของ**รูปกับนาม** เป็นไปในลักษณะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไม่มีการหยุดนิ่ง เกิดดับเปลี่ยนแปลงสืบทอดกันไปในรูปแบบกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย จะไปหาตัวตนที่เที่ยงแท้ถาวรที่จุดใดจุดหนึ่งนั้นไม่มี เมื่อมีรูปนามประชุมรวมกันขึ้นและเป็นไปตามเหตุปัจจัยเช่นนี้ ก็สมมติเรียกสิ่งที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยนั้นว่า เป็น นาย ก นาย ข ผู้หญิง ผู้ชาย หมา แมว มนุษย์ เทวดา พรหม และสมมติเรียกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการนั้นว่า คนเกิด คนแก่ คนตาย เป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ สัตว์เกิด สัตว์ตาย มีคำว่า “เรา” “ของเรา” “คนอื่น” “ของคนอื่น” เกิดขึ้นเหมือนการรวมกันของล้อ ตัวถัง เครื่องยนต์ โครง ประตูหน้า ประตูหลัง คำว่า “รถ” จึงมีขึ้น

เพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่มีตัวตนอันถาวรของชีวิต สามารถแยกส่วนประกอบของชีวิตออกมากล่าวได้เป็น ๕ ส่วน เรียกว่า **ชั้น** คือ

๑. รูปชั้น
๒. เวทนาชั้น
๓. สัญญาชั้น
๔. สังขารชั้น
๕. วิญญาณชั้น

รูปชั้น เป็นส่วนที่ไม่รับรู้อารมณ์ รวมขึ้นมาเป็น รูปร่างกาย อันมีอวัยวะต่าง ๆ ประกอบอยู่มากมาย มีรูปที่เป็นประธาน ๔ รูป ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุดินมีลักษณะที่แข็ง-อ่อน เป็นที่ตั้งของธาตุอื่น ๆ กินเนื้อที่และมีน้ำหนัก ธาตุน้ำมีลักษณะเอิบอาบเกาะกุม ยึดส่วนประกอบต่าง ๆ เอาไว้ด้วยกัน ธาตุไฟมีลักษณะ เย็น-ร้อน ทำให้เกิดความอบอุ่นและย่อยอาหาร ธาตุลมมี ลักษณะไหว-ตึง ทำให้เกิดการเคลื่อนที่ไปมาได้ นอกจากนั้น ยังมีอุปาทายรูปมาอิงอาศัยอยู่ เช่น จักขุประสาท โสตปประสาท ฆานประสาท ชิวหาประสาท กายประสาท ความเป็นหญิง ความเป็นชาย เป็นต้น รูปชั้นนั้นมีส่วนที่เกิดจากกรรม จิต อุตุ และอาหาร เป็นสิ่งไร้แก่นสาร เหมือนก้อนฟองน้ำ รวมตัวกันขึ้น

เป็นรูปเป็นร่างแล้วลอยไปตามกระแสน้ำ ลักหน้อยก็แตก
ทำลายไป

รูปที่เป็น**มหาภูตรูป**ทั้ง ๔ สามารถพิจารณาได้ตาม
พระพุทธรพจน์ดังต่อไปนี้

รูปชนิดใดชนิดหนึ่งซึ่งเป็นอุปาตินนกรูป ที่เป็น
ภายใน เป็นของเฉพาะตน เป็นของแข็งแข็ง
เป็นของหยาบ คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น
กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม
ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อย อาหารใหม่ อาหารเก่า หรือ
รูปชนิดใดชนิดหนึ่งซึ่งเป็นอุปาตินนกรูป ที่เป็นภายใน
เป็นของเฉพาะตน เป็นของแข็งแข็ง เป็นของหยาบ
นี้เรียกว่า ปฐวีธาตุที่เป็นภายใน^๑

อุปาตินนกรูปที่เป็นภายใน เป็นของเฉพาะตน
เป็นของเอิบอาบ มีความเอิบอาบ คือ ตี เสดด
หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย
น้ำมูก ไขข้อ มูตร หรือรูปชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่เป็น
อุปาตินนกรูปที่เป็นภายใน เป็นของเฉพาะตน
เป็นของเอิบอาบ มีความเอิบอาบ นี้เรียกว่า อาโปธาตุ
ที่เป็นภายใน^๒

อุปาทินนกรุปที่เป็นภายใน เป็นของเฉพาะตน เป็นของเราร้อน มีความเราร้อน ได้แก่ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำร่างกายให้อบอุ่น ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำร่างกายให้ทรุดโทรม ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำร่างกายให้เราร้อน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องย่อยสิ่งที่กินแล้ว คឹมแล้ว เคี้ยวแล้ว และล้ิมรสแล้ว หรือรูปชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่เป็นอุปาทินนกรุปซึ่งเป็นภายใน เป็นของเฉพาะตน เป็นของเราร้อน มีความเราร้อน นี้เรียกว่า เตโชธาตุที่เป็นภายใน^๓

อุปาทินนกรุปที่เป็นภายใน เป็นของเฉพาะตน เป็นของพัดไปมา มีความพัดไปมา คือ ลมที่พัดขึ้น เบื้องบน ลมที่พัดลงเบื้องต่ำ ลมในท้อง ลมในลำไส้ ลมที่แล่นไปตามอวัยวะน้อยใหญ่ ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก หรือรูปชนิดใดชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นภายใน เป็นของเฉพาะตน เป็นของพัดไปมา มีความพัดไปมา นี้เรียกว่า วาโยธาตุที่เป็นภายใน^๔

อีก ๔ ส่วนเป็น**นามขันธ์**ที่มาอาศัยเกิดดับอยู่ในร่างกายนี้ เป็นสิ่งที่สามารถรับรู้อารมณ์ได้ ได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

เวทนาขันธ์ เป็นความรู้สึก สุข ทุกข์ และอทุกขมสุข เกิดจากผัสสะเป็นครั้ง ๆ เมื่อกระทบผัสสะชนิดที่จะทำให้

เกิดสุข สุขเวทนาก็เกิดขึ้น กระทบผัสสะชนิดที่จะทำให้
เกิดทุกข์ ทุกขเวทนาก็เกิดขึ้น กระทบผัสสะชนิดที่จะทำให้
เกิดอทุกข์มสุข อทุกข์มสุขเวทนาก็เกิดขึ้น เกิดขึ้นเป็นครั้ง ๆ
ตามเหตุ ดูกดงต่อมน้ำในหนองน้ำที่เกิดขึ้นตอนฝนตก
เกิดขึ้นแล้วแตกไป เป็นสิ่งไร้แก่นสาร เป็นสิ่งลม ๆ แล้ง ๆ
เท่านั้น

สัญญาขันธ์ ความจำได้ ความกำหนดหมาย สีเขียว
สีแดง สีเหลือง คน ลัทธิ หญิง ชาย เป็นที่หมายรู้สำหรับ
สื่อสารกัน เก็บไว้เป็นข้อมูล แต่ข้อมูลโดยมากที่เก็บเอาไว้
ผิดพลาดมาก เช่น นิจจสัญญา จำหมายว่าเที่ยง สุขสัญญา
จำหมายว่าสุข อตตาสัญญา จำหมายว่าตัวตน เป็นต้น
สัญญานั้นเป็นสิ่งที่ไร้แก่นสาร คอยหลอกลวงว่ามีจริงจัง
ดูจยับแฉดที่เกิดบนถนน เมื่อมองดูเหมือนมีน้ำอยู่ข้างหน้า
แต่โดยความเป็นจริงแล้ว หามีน้ำอยู่ไม่

สังขารขันธ์ เป็นสภาวะที่ปรุงแต่งจิตให้มีอาการแตกต่างกัน
กันไป ให้เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง มีทั้งฝ่ายโสภณะ ฝ่ายไม่ดี
และฝ่ายที่เข้ากับใครก็เป็นอย่างนั้น เช่น โลภะ โทสะ โมหะ
มัจฉริยะ วิลิกิจฉา นี่เป็นฝ่ายไม่ดี ศรัทธา สติ หิริ โอตตัมปะ
ปัญญา นี่เป็นฝ่ายโสภณะ เจตนา วิริยะ ปีติ นี่เป็นฝ่ายที่เข้า
กับใครก็เป็นอย่างนั้น เข้ากับฝ่ายดีก็ดีด้วย เข้ากับฝ่ายไม่ดีก็

ไม่ดีไปด้วย เจตนาดีก็เป็นกุศล เจตนาไม่ดีเป็นอกุศล เป็นต้น
 ลังขารนั้นถึงจะมีความหลากหลายอย่างนี้ แต่ก็ยังเป็นสิ่งอัน
 ไร้แก่นสารเหมือนกับชั้นอื่น ๆ จุดต้นกล้วยที่มีกาบมากมาย
 แต่ก็ไม่มีแก่นอยู่ข้างใน หากคนต้องการแก่นไม้ ไปลอก
 กาบกล้วยออกหาแก่น ทำยที่สุดแล้ว ก็ไม่มีแก่นพอจะเอาไป
 ทำบ้านเรือนได้

วิญญาณชั้น เป็นประธานในการรู้แจ้งอารมณ์ทางทวาร
 ทั้ง ๖ ได้แก่ จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ
 ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ และมโนวิญญาณ เป็นสิ่งที่เกิด
 ขึ้นเมื่อมีการกระทบอารมณ์ ตา กระทบ รูป จักขุวิญญาณ
 ก็เกิดขึ้น หู กระทบ เสียง โสตวิญญาณก็เกิดขึ้น จมูก
 กระทบ กลิ่น ฆานวิญญาณก็เกิดขึ้น ลิ้น กระทบ รส ชิวหา
 วิญญาณก็เกิดขึ้น ใจ กระทบ ธรรมะ มโนวิญญาณก็เกิดขึ้น
 เป็นกระบวนการที่รวดเร็วและเป็นอัตโนมัติ ไม่ได้เป็นเรื่องมี
 ตัวตนอะไร เมื่อมองเห็นทางตาแล้ว ใจก็รับช่วงต่อ คิดนึก
 เกี่ยวกับเรื่องที่เห็นนั้นทันที วิญญาณเกิดดับรวดเร็วอย่างนี้
 จึงหลอกคนให้หลงได้ ดุจนักมายากลที่มีความเร็ว หลอกให้
 คนดูงงวายหรืออัศจรรย์ใจ เพราะความรวดเร็วของเขา

รูปนาม ชั้น ๕ นี้อิงอาศัยกันและกันอยู่ ดังที่พระพุทธองค์
 ตรัสว่า

กายของเรานี้คุ้มกันเป็นรูปร่าง ประกอบขึ้น
จากมหาภูตรูป ๔ เกิดจากบิตามารตา เจริญวัย
เพราะข้าวสุกและขนมสด ไม่เที่ยงแท้ ต้องอบ
ต้องนวดเพ้น มีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา
วิญญาณของเราอาศัยและเนื่องอยู่ในกายนี้^๕

ขั้นที่ ๕ นี้เป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนอันถาวรใด ๆ ไม่มีผู้มี
อำนาจใหญ่อยู่ในนี้ **มันไม่อาจจะบังคับควบคุมเอาตามใจ
ปรารถนาได้** ย่อมจะเป็นไปตามเหตุปัจจัยอยู่เสมอ เหตุปัจจัย
บีบบังคับให้มันเป็นอย่างนั้น มันจึงเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้
หากขั้นที่ ๕ เป็นอัตตาตัวตนแล้วหรือมีอัตตาอยู่ในขั้นที่ ๕
นี้แล้ว เราก็คงสามารถบังคับให้มันเป็นไปอย่างใจปรารถนาได้
เช่นว่า ขอให้รูปจงหนุ่มและแข็งแรงอยู่อย่างนี้ อย่าได้แก่
ขอให้เวทนาจงสุข อย่าเป็นทุกข์ ขอจงจำแต่เรื่องที่ดี เรื่องที่
ไม่ตีอย่าได้จำ ขอจงคิดแต่เรื่องดี ๆ เรื่องไม่ตีอย่าคิด ขอจง
รับรู้แต่สิ่งที่ชอบใจ สิ่งที่ไม่ชอบใจอย่าได้รับรู้ ความจริง
เราไม่อาจทำเช่นนั้นได้ ขั้นที่ย่อมเป็นไปตามเหตุของมัน ไม่ว่า
เราจะอยากให้มันเป็นอย่างนั้น หรือไม่อยากให้มันเป็น
อย่างนั้นก็ตาม ดังพระพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา ถ้ารูปนี้จักเป็น
ัตตาแล้วไซ้ รูปนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และ
บุคคลพึงได้ในรูปว่า รูปของเราจงเป็นอย่างนี้ รูปของ

เราอย่าได้เป็นอย่างนั้น ก็เพราะรูปเป็นอนัตตา ฉะนั้น
รูปจึงเป็นไปเพื่ออาหาร และบุคคลย่อมไม่ได้ในรูปว่า
รูปของเราจึงเป็นอย่างนี้ รูปของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น
แม้เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็โดยทำนอง
เดียวกัน^๖

พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมเทศนาเกี่ยวกับขันธุ์ ๕
เพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่มีตัวตนอันถาวร ชีวิตหรือสิ่ง
สมมติเรียกว่า “สัตว์” “ตัวเรา” “ตัวเขา” นั้นเป็นเพียงขันธุ์ ๕
ที่รวมกันขึ้น มีลักษณะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวน
เป็นธรรมดา จะได้**เลิกเห็นผิด** และ**เลิกยึดมั่นถือมั่น**ในขันธุ์
ทั้ง ๕ นั้น ดังพระพุทธพจน์ที่พระองค์สอนให้พิจารณาอยู่
เสมอว่า

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความซื่อ
มั่นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง
ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า
ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข
เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า
ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็น
ธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา
เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา
ซื่อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่
 อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน
 เวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่าย
 แม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อ
 เบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด
 จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า หลุดพ้นแล้ว
 รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่
 ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
 อีกต่อไป^๗

สรุปความได้ว่า ชีวิต รูปนาม กายใจ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น
 จากส่วนประกอบ ๕ ส่วน ที่เรียกว่าขันธ์ ๕ นั้น เป็นสิ่ง
 เปลี่ยนแปลงเคลื่อนที่อยู่เสมอ ไม่มีส่วนไหนเที่ยงแท้ถาวร
ไม่มีส่วนไหนเป็นตัวตนและไม่มีตัวตนในขันธ์ ๕ นั้น ไม่อาจ
 บังคับควบคุมเอาตามใจปรารถนาได้ มันเป็นเรื่องอันไร้แก่นสาร
 เอาเป็นที่พึ่งไม่ได้

ชีวิตนั้นโดยธรรมชาติเป็นทุกข์ เป็นธรรมะฝ่าย**สังขาร**
 เกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยงหลาย ๆ สิ่งมาประชุมรวมกัน ถึงจะ
 ดิ้นรนต่อสู้ด้วยความยากลำบากสักเพียงใด มันก็ไม่อาจจะ
 คงทนอยู่ในสภาพเดิมได้ เป็นปัญหาโดยตัวของมันเอง
 เป็นสิ่งที่ดูแล้วน่าสังเวช น่าสลดหดหู่ใจ เพราะไม่อาจจะหา
 แก่นสารจากตัวมันได้ มีการเกิดรวมตัวกัน ปรากฏขึ้นเพียง

ชั่วคราว มีการแก่และตายไป แตกสลายแยกออกจากกัน แล้วก็เกิดใหม่ แล้วตายใหม่ วนเวียนเป็นวงกลมไปอย่างนี้ ไม่มีการหยุด เป็นวงกลมของชีวิตที่หมุนไปเรื่อย ๆ หากจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดไม่ได้ ชีวิตที่วนเวียนเช่นนี้ จึงเป็นทุกข์ ทรมานโดยตัวของมันเอง ถูกไฟเผาอยู่เสมอ คือ ชาติ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ **การเกิดและดับไปนี้เป็นทุกข์ทั้งนั้น** ดังพระพุทธพจน์ว่า “ทุกข์นั้นแล เมื่อเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้น ทุกข์เมื่อดับ ย่อมดับไป”^๘

เมื่อขั้นธรรมกันขึ้น ได้มีชีวิต เป็นความเกิด แน่หนอนว่า ความแก่และความตายย่อมตามมา ความจริงอันโหดร้ายอื่น ๆ ก็รวมลงในชีวิตนี้ นอกจากนั้น ยังเป็นทุกข์เพราะกิเลส คือ ตัณหาอุปาทานเพิ่มขึ้นมามาก ทำให้ดำเนินชีวิตไปด้วยความทุกข์ยากทรมาน

ชีวิตจึงเป็นผลพวงแห่งเหตุปัจจัยอันหลากหลาย ไหลเรื่อยไปอยู่ในรูปกระแสของสิ่งอันไร้แก่นสาร เป็นผลรวมของขั้นทั้ง ๕ ซึ่งแต่ละขั้นก็ล้วนเปลี่ยนแปลงและกันไป ตามเหตุปัจจัยอยู่เสมอ ความจริงจึงไม่มีตัวเราเกิด ไม่มีสัตว์บุคคลเกิด ไม่มีเราตาย ไม่มีสัตว์บุคคลตาย มีแต่กองทุกข์ที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นความเกิดขึ้นของกองทุกข์ และเป็นความดับไปของกองทุกข์เท่านั้น ดังคาถาของวชิราภิกษุณีว่า

เมื่อฉันท์ทั้งหลายมีอยู่ การสมมติว่าสัตว์ก็มีได้
 เหมือนคำว่ารถมี่ได้เพราะประกอบส่วนต่าง ๆ
 เข้าด้วยกัน

อนึ่ง ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น
 ทุกข์เท่านั้นดำรงอยู่และแปรผันไป
 นอกจากทุกข์ ไม่มีสิ่งอื่นเกิดขึ้น
 นอกจากทุกข์ ไม่มีอะไรอื่นดับไป^๙

ทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นมีเหตุปัจจัยที่หนุนเนื่องกันมาไม่มีการขาดสาย และสืบเนื่องไปไม่มีการหยุด ไม่อาจจะวิงวอนร้องขอให้หยุดทุกข์ได้แม้สักเสี้ยววินาที ดุลดังเปลวไฟของตะเกียงที่ติดอยู่ตลอดเวลา เปลวไฟเกิดจากน้ำมันและไส้ มีผู้เติมน้ำมันและไส้อยู่เสมอติดต่อกันไปไม่ได้ขาด ไฟจึงลุกโพลงไม่มีการดับลง เปลวไฟนั้นเกิดจากเหตุปัจจัยที่สืบเนื่องกัน ดูเหมือนเป็นอันเดิม แต่ไม่ใช่อันเดิม กระแสชีวิตก็โดยทำนองเดียวกัน **สืบต่อเป็นกระแสเดียวกัน แต่เป็นคนละชีวิต เป็นคนละรูปคนละนาม** หมุนวนเวียนเป็นวัฏฏสงสารว่าวนไม่มีทางสิ้นสุดเพราะความไม่รู้หรือริยัจ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดอริยัจ ๔ ประการ เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่รอนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้”^{๑๐}

แต่เพราะความเข้าใจผิด **ไม่รู้ความจริงของชั้น ๕** นี้ สัตว์ทั้งหลายจึงหลงรัก หลงยึดถือ เพลิดเพลินยินดีในชีวิต เป็นเหตุให้เกิดทุกข์วนเวียนซ้ำแล้วซ้ำเล่าไม่มีการหยุด เป็นเรื่องของทุกข์ทรมานและเอาแน่เอานอนไม่ได้ น่าเหน็ดเหนื่อย เหลือเกิน การจะพ้นวิภวภูชะ พ้นจากการวนเวียนอันแสน โหดร้ายนี้ ต้องไม่หลงรักชั้น ๕ อันเป็นทุกข์ **จะไม่หลงรักได้ ต้องมีปัญญาเห็นความจริง** เมื่อใดเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ก็จะเบื่อหน่าย คลายกำหนด หลุดพ้นจากมันได้

เหตุให้เกิดกระแสชีวิตอันเป็นทุกข์ ได้รูปและนามขึ้นมาใหม่ เป็นชาติ ได้ชรา และมรณะ วนเวียนเป็นวิภวภูชะอยู่เสมอนี้ เป็นเพราะความไม่รู้อริยสัจ **ไม่รู้จักชีวิตดีพอ** **ไม่รู้**ว่าชีวิตเป็นทุกข์ เป็นสิ่งไร้แก่นสารที่มาจากเหตุปัจจัยอันมากมาย บริหารยากลำบาก น่าเหน็ดเหนื่อยและทุกข์ทรมาน จึงหลงเข้าใจผิดและยึดถือว่าเป็นตัวเป็นตน เป็นตัวเราเป็นของเรา เกิดตัณหาอุปาทาน รักตัวเอง รักทุกข์ **ยินดีเพลิดเพลินอยู่กับทุกข์** **ก็ไม่อาจพ้นจากทุกข์ไปได้**

หากรู้ความจริงของชีวิต เห็นชีวิตเป็นความทุกข์ เลิกรักทุกข์ ก็พ้นทุกข์ไปได้ ทั้งตัวทุกข์ ทั้งเหตุให้เกิดทุกข์ ทั้งความดับสนิทของทุกข์ ทั้งหนทางข้อปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับสนิทของทุกข์ เป็นความจริงแห่งชีวิตนี้เอง ดังที่พระพุทธพจน์ว่า

เทพบุตร เราไม่กลัวที่สุดแห่งโลก ที่สัตว์
ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุบัติว่า ฟังรู้
ฟังเห็น ฟังถึงได้ด้วยการไป เราไม่กลัวว่า การที่
บุคคลยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลกจะทำที่สุดแห่งทุกซ์ได้

อนึ่ง เราบัญญัติโลก ความเกิดแห่งโลก
ความดับแห่งโลก และข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับ
แห่งโลก ในร่างกายที่มีประมาณวาหนึ่ง มีสัญญา
มีใจนี้เอง^{๑๑}

ความจริงแห่งชีวิต ก็คือ อริยสัจ ๔ ที่พระพุทธองค์
ทรงแสดงให้เห็นถึงความจริงของตัวชีวิตอันไม่น่าเพลิดเพลิน
ยินดี มีแต่ความทุกข์ยากทรมาณ น่าสลดสังเวช แสดงสาเหตุ
ที่ทำให้กระแสชีวิตสืบทอดเนื่องกันยาวนานไม่สิ้นสุด แสดงจุด
สิ้นสุดแห่งชีวิต และแสดงหนทางให้ถึงจุดสิ้นสุดแห่งชีวิต

คำว่า **อริยะ** แปลว่า **ประเสริฐ** ก็ได้ แปลว่า **ห่างไกล**
จากกิเลส **ห่างไกลข้าศึก** ก็ได้ ส่วนคำว่า **สัจจะ** นั้นแปลว่า
ความจริง

อริยสัจ แปลว่า **เป็นความจริงอันประเสริฐ** เพราะจริงแท้
ไม่แปรผัน มันเป็นความจริงอันสูงสุด เป็นความจริงอันเลิศสุด
เป็นความจริงอันเด็ดขาด เป็นความจริงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
ที่มันเป็นอย่างนั้นเพราะมันไม่สามารถจะเป็นอย่างอื่นไปได้

ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ข้อที่ว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เป็นของแท้ ไม่ผิด ไม่เป็น อย่างอื่น”^{๑๒}

ความจริงที่ประเสริฐนั้น เป็นความจริงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ยังคงเป็นจริงอยู่เสมอ พระพุทธเจ้าพระองค์นี้ก็ตรัสรู้ความจริงนี้ แล้วก็สอนเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตก็ตรัสรู้ความจริงนี้ สอนเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าทั้งหลายที่จะมีอีกในอนาคต ก็จะได้ตรัสรู้ความจริงนี้ แล้วก็สอนเรื่องนี้ แม้เหล่าอริยสาวกทั้งหลายผู้ที่ศึกษาและปฏิบัติตาม เมื่อฝึกฝนจนพบเห็นความจริง ก็เห็นความจริงนี้ เห็นสิ่งเดียวกันนี้

ความจริงนั้นมีมาก พระพุทธเจ้าเป็นผู้มีปัญญามาก มีสัมพัญัตถญาณ ทรงรอบรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ความรู้ที่พระองค์นำมาบอกสอนและเปิดเผยนั้น คือ เรื่องอริยสัจ เพราะความรู้เรื่องอริยสัจนั้นมีประโยชน์ เป็นสิ่งจำเป็น และเพียงพอสำหรับคนหนึ่ง ๆ ในชาติหนึ่ง ๆ ที่จะศึกษาเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจ แล้วทำตนเองให้พ้นจากทุกข์ได้ ถึงแม้พ้นทุกข์ไม่ทั้งหมด แต่ก็ได้ใช้ชีวิตอย่างประเสริฐ ชนิดที่เรียกว่าพรหมจรรย์ เป็นชีวิตที่เป็นไปด้วยความเบาสบาย ปลอดภัย ราบเรียบ

พระองค์ทรงอุปมาว่า ความรู้ที่พระองค์ตรัสรู้นั้น เหมือนกับใบไม้บนต้นไม้ แต่ที่นำมาแสดงนั้นเหมือนกับ

ใบไม้ในกำมือ เพราะว่ามันจำเป็นและเพียงพอแล้วสำหรับ
 คน ๆ หนึ่งในชาติหนึ่ง ๆ เป็นเบื้องต้นของการประพฤติ
 พรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อการตรัสรู้ เพื่อความ
 สงบระงับของกิเลส เพื่อพ้นทุกข์ และเพื่อถึงพระนิพพาน
 ดังที่พระองค์ตรัสสรุปว่า

สิ่งอะไรเล่าที่เราบอกแล้ว คือ เราได้บอกว่
 นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินี
 ปฏิปทา เพราะเหตุไร เราจึงบอก เพราะสิ่งนี้มี
 ประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อ
 ความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบ
 ระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน^{๑๓}

อีกอย่างหนึ่ง อริยสัจ แปลว่า **ความจริงที่ทำให้บุคคล
 เป็นผู้ห่างไกลจากกิเลส เป็นผู้ห่างไกลจากข้าศึก** กลายเป็น
 พระอริยเจ้า ห่างไกลจากตัณหา คือ ความอยากได้
 ความต้องการด้วยความไม่รู้ ห่างไกลจากทิฏฐิ คือ ความเห็น
 ผิดว่ามีตัวตนว่ามีตัวเราว่ามีของเราว่ามีคนอื่นว่ามีของ
 คนอื่น ห่างไกลจากข้าศึกคือกองทุกข์ทั้งหลาย ไม่ต้องได้ชั้น
 มาให้ทรมาณ ไม่ต้องถูกหลอกให้หัวหมุนวนเวียนไปตามรูป
 เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อีกต่อไป

อริยสังข์มีอยู่ ๔ ข้อ ได้แก่

ข้อที่ ๑ ทุกขอริยสังข์

ข้อที่ ๒ ทุกขสมุทยอริยสังข์

ข้อที่ ๓ ทุกขนิโรธอริยสังข์

ข้อที่ ๔ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์

ข้อที่ ๑ **ทุกขอริยสังข์** ความจริงอันประเสริฐคือทุกข์ คำว่า ทุกข์ ในอริยสังข์นี้ หมายถึง สิ่งที่เป็นของว่างเปล่าจาก ตัวตน ปราศจากแก่นสารที่จะไปยึดถือเป็นตัวเป็นตนได้ เป็นสิ่งที่อิงอาศัยเหตุปัจจัยเกิด สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย มันถูกปัจจัยทำให้เป็นไปอย่างนั้น มันไม่เป็นตัวของตัวเอง มองดูแล้วก็น่าสังเวช เป็นภาระหนักสำหรับเราทั้งหลายที่ต้องบริหารจัดการให้มันพอเป็นไปได้ และเป็นที่ตั้งของความทุกข์ใจสำหรับบุคคลผู้ไม่รู้เท่าทัน

โดยตัวของมันเอง ชีวิตเป็นตัวทุกข์ เป็น**สังขารทุกข์** เป็นทุกข์ในแบบสังขาร เพราะมันล้วนแต่อิงอาศัยปัจจัยเกิดเกิดมาแล้วก็เป็นภาระ ต้องดูแล ต้องบริหารจัดการให้มันพอเป็นไปได้ เมื่อว่าโดยประเภทของทุกขอริยสังข์แล้ว พระพุทธเจ้าทรงจำแนกให้เห็นอาการของทุกข์ มีคำว่า **ชาติปิ ทุกขา** เป็นต้น ดังพระพุทธพจน์ว่า

ทุกขอริยสัง เป็นอย่างไร

คือ แม่ชาติ (ความเกิด) ก็เป็นทุกข์ แม่ชรา (ความแก่) ก็เป็นทุกข์ แม่มรณะ (ความตาย) ก็เป็นทุกข์ แม่โสกะ (ความโศก) แม่ปริเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) อุปายาส (ความคับแค้นใจ) ก็เป็นทุกข์ ความประสพกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ บรรณาสังไถไมไต่สิ่งนั้นก็^{๑๔}เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทาน

ชีวิต หรือรูปนาม หรือขันธ ๕ ที่ได้มานั้นเป็นทุกข์ เป็นสิ่งที่เป็นปัญหาโดยตัวของมันเอง เพราะมันเป็นสังขาร ธรรมที่เกิดขึ้นและกันไปตามเหตุปัจจัย มี**ทั้งทุกข์โดยตรง** ที่ต้องได้อย่างแน่นอนเสมอไม่ว่าจะเกิดในภพภูมิใด ได้แก่ ชาติ ชรา มรณะ ไม่ว่าจะเกิดในภพภูมิใดก็ต้องแก่และต้องตาย ทั้งนั้น แม้เกิดเป็นเทวดาหรือพรหม ซึ่งเป็นภพภูมิที่มีความสุขมาก แต่ก็ต้องแก่และตายเช่นเดียวกัน **การเกิดทุกคราวก็เป็นทุกข์ทุกคราวไป** ดังพระบาลีที่ว่า ทุกขา ชาติ ปุนปฺปุนํ ตัวชีวิตจึงเป็นทุกข์และถูกไฟคือชาติชรามรณะเผาอยู่เสมอ **ไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงให้เป็นสุข** เป็นทุกข์ที่สัตว์ทุกหมู่เหล่า ไม่สามารถหลีกเลี่ยงไปได้

และยังมี**ทุกข์โดยอ้อม** ซึ่งจะมีมากหรือน้อยก็แล้วแต่ การดำเนินชีวิตว่ามีความถูกต้องหรือผิดพลาด หากผิดมาก ก็ทุกข์มาก หากผิดน้อยก็ทุกข์น้อย ได้แก่ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ เมื่อเกิดมาแล้ว ก็ย่อมมีเรื่องให้เศร้าโศก คร่ำครวญ ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ คับแค้นใจ ไปตามส่วน

และยังมี**ทุกข์ที่เกิดมาจากตัณหา** ได้แก่ ทุกข์เพราะ พัลตพรากจากสิ่งที่รักที่พอใจ ทุกข์เพราะประสบกับสิ่งไม่เป็น ที่รักที่พอใจ ทุกข์เพราะปรารถนาแล้วไม่ได้สมปรารถนา

พระพุทธองค์ทรงแจกแจงให้เห็นภาพโดยชัดเจนว่า ทุกข์นั้นคืออะไร ความเกิดนั้นมีจริง เป็นทุกข์จริง แต่ไม่มี คนเกิด ไม่มีสัตว์เกิด ไม่มีผู้หญิง ไม่มีผู้ชาย ไม่มีหมา มีแมวอะไร แต่ความเกิดนั้นเป็นทุกข์จริง เป็นภาระจริง เกิดมาแล้วก็ได้รูปได้นามที่เรียกว่า **ขัน्ह์ทั้ง ๕** เป็นตัวทุกข์ นั้นแหละเกิด

ความแก่ั้นก็มีจริง ๆ เป็นทุกข์จริง ๆ ความแก่มัน นำมาซึ่งภาระมากมาย เพราะโดยตัวของมันเอง มันเป็นตัวทุกข์ และเป็นที่ตั้งของความทุกข์ ความตายก็มีจริง ๆ เหมือนกัน เป็นทุกข์จริง ๆ เป็นที่ตั้งของความทุกข์ และก่อให้เกิดความทุกข์ใจแก่ผู้พบเห็น น้าอเนจอนาถเหลือเกิน อุตส่าห์แสวงหาเงินทอง แสวงหาชื่อเสียง แสวงหาการยอมรับ

ได้สิ่งนั้นสิ่งนี้มามากมาย บางครั้งก็ไปทำทุจริตเพื่อให้ได้มา
ท้ายที่สุด ตายแล้วก็เอาอะไรไปไม่ได้สักอย่างเดียว อันนี้เป็น
ทุกข์ที่แน่นอน ต้องประสบกับทุกคน และเกิดในทุกภพชาติ
ส่วนโลกะ บริเวระ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ นี่ก็เป็นทุกข์
บางคนมาก บางคนน้อย ในบางภพภูมิอาจจะไม่มีเลยก็ได้

ความประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ เช่น พบหน้า
คนที่ไม่ชอบ ตกงาน บ้านเมืองไม่สงบ ความพลัดพรากจาก
สิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ เช่น พลัดพรากจากพ่อแม่ ทรัพย์
สินเงินทองที่หามาได้ถูกคดโกงไป ลูกเมีย ญาติพี่น้องตาย
จากไป ปรรณาสสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็เป็นทุกข์ เช่น ไม่อยาก
ป่วยก็ป่วย ไม่อยากเครียดก็เครียด อยากจะมีแต่ความสุขก็
ยังได้ประสบกับความทุกข์อยู่บ่อย ๆ

ทุกข์มันมากมายเหลือจะนับ **ไม่ใช่เฉพาะตัวเราคนเดียว
ที่เป็นทุกข์ คนอื่น ๆ สัตว์อื่น ๆ ก็เป็นทุกข์** ยิ่งสัตว์ที่เกิด
ในอบาย พิจารณาดูแล้วจะเห็นว่าเป็นทุกข์อย่างแสนสาหัส
เหลือเกิน หรือแม่เทวดาและพรหม ที่เห็นว่าสุขสบาย แต่ท้าย
ที่สุดก็ต้องจบชีวิตเช่นนั้นลงอย่างน่าเสียดาย และต้องได้ชีวิต
ใหม่ในที่อื่นเอาแน่เอาอนไม่ได้ที่น่าหวาดเสียว

ว่าโดยรวบย่อแล้ว อุปาทานชั้นที่ ๕ คือ รูปชั้น
เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้น อันเป็นผล

ที่ได้มาจากความยึดมั่นถือมั่นเดิม ๆ และเป็นที่ตั้งของความยึดมั่นถือมั่นใหม่ ๆ นี่เป็นทุกข์ ชีวิตที่ถูกความยึดมั่นถือมั่นชักพาให้ไปทำสิ่งต่าง ๆ พิสูจน์ตนเอง หานั่นหานี้มากมาย ที่แท้จริงเป็นแค่ตัวทุกข์เท่านั้น

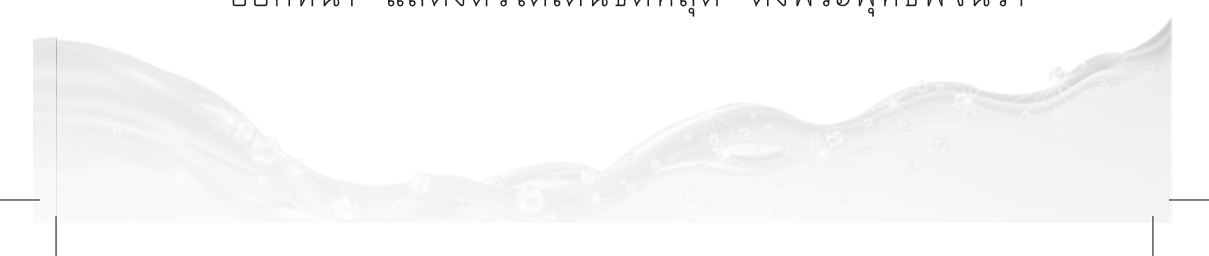
ดังนั้น การได้รูปได้นาม ได้ชั้นทั้ง ๕ มา มันเป็นการหนักตามกฏธรรมชาติ ต้องบริหารให้มันพอเป็นไปได้สำหรับคนที่ยังไม่รู้ มันเป็นที่ตั้งของความทุกข์ใจและความยากลำบากเพิ่มขึ้นอีก ทำให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล ความห่วงใย หงุดหงิด เป็นทุกข์ เจ็บปวด ขึ้นมาในชีวิตมากมาย เพราะเขากลัวความเป็นจริง กลัวจะพลัดพราก กลัวจะเสียตำแหน่ง กลัวสามีจะทิ้ง กลัวจะหมดเงิน กลัวจะเจ็บป่วย กลัวจะตาย กลัวคนจะด่า กลัวจะถูกนินทา กลัวจะตกงาน กลัวอะไรต่าง ๆ มากมาย ทั้ง ๆ ที่สิ่งที่เขากลัวทั้งหมดนั้นคือความจริง สรุปว่า กลัวทุกข์ แต่ความจริงกายกับใจมันคือตัวทุกข์

ทุกข์ขอรียสัจนี้พระพุทธเจ้าบอกความจริงให้ทราบว่าเป็นความจริงมันเป็นธรรมดา เป็นธรรมชาติของมันอย่างนั้น **ตัวทุกข์นั้น มันมีจริง แต่ตัวเราผู้เป็นทุกข์นั้น มันไม่มี** ความเกิดนั้นมีจริง เป็นทุกข์จริง แต่ตัวเราผู้เกิด เป็นสัตว์ที่เกิด เป็นหญิง เป็นชาย ไม่มีจริง ความตายนั้นมีจริง

เป็นทุกข์จริง แต่ตัวเราผู้ตายนั้น มันไม่มี ให้เรามองเห็นความจริงว่า สิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวงนั้น มันเป็นแค่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย **ทุกข์เป็นสิ่งที่ควรรู้** ดังที่พระพุทธพจน์ว่า “จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขอริยสัจนี้ควรกำหนดรู้”^{๑๕}

สรุปว่า ชีวิต รูปกับนาม กายกับใจ ชั้นทั้ง ๕ นั้น เป็นสิ่งที่มีขึ้นและเย็นไปตามเหตุตามปัจจัย มาจากความเปลี่ยนแปลงแล้วก็เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาทฝ่ายเกิดทุกข์ ส่วนตัวเราจริง ๆ นั้น ไม่มี สิ่งใดที่เกิดจากเหตุปัจจัย เหตุปัจจัยที่ทำให้มันเกิดล้วนแต่ไม่เที่ยง สิ่งที่เกิดจากเหตุปัจจัยที่ไม่เที่ยง จะให้มันคงที่คงทนอยู่ตลอดไป ให้มันดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์แบบ ย่อมทำไม่ได้ มันจึงมีทุกข์อยู่ในตัวของมันเอง สังขารทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ เป็นตัวทุกข์ ล้วนแต่ไม่มีตัวไม่มีตน มันเป็นอนัตตา ไม่สามารถบังคับบัญชาเอาได้

ข้อที่ ๒ **ทุกข์สมุทัย** แปลว่า เหตุให้เกิดทุกข์ โดยทั่วไป พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า ได้แก้ตัณหา เพราะตัณหาเป็นตัวออกหน้า แสดงตัวได้เด่นชัดที่สุด ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกข์สมุทฺยอริยสังข์ คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพติดเพตินและความกำหนัด มีปกติให้เพติดเพตินในอารมณฺ์นั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา”^{๑๖}

เมื่อไม่รู้อริยสังข์ ไม่เข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ก็มีความอยาก มีความต้องการ คาดหวังว่า ถ้าได้รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส มีตำแหน่ง ได้รับการยอมรับ แล้วจะทำให้มีความสุข คิดว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เราได้มา รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ชื่อเสียง การยอมรับของสังคม อะไรต่าง ๆ เหล่านั้น ล้วนเป็นเครื่องประดับ ทำให้เรามีหน้ามีตา ดูดี ทำให้เราเป็นสุข นี่เป็นความอยากชนิดหนึ่งเรียกว่า**กามตัณหา** แต่โดยแท้จริง สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้นมันเป็นภาวะ ขนาดตัวเรานี้ยังเป็นตัวทุกข์เลย มีภาวะให้ต้องดูแลมากมาย สิ่งที่เราเข้าไปเกี่ยวข้อง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เงินทอง **ตำแหน่ง หรือการยอมรับ ก็ล้วนเป็นภาวะทั้งนั้น** เรามีอะไรขึ้นมาเป็นอะไรขึ้นมา ก็ล้วนแต่เป็นภาวะ ให้ต้องจัดแจง ต้องจัดการให้มันพอเป็นไปได้ ล้วนแต่ต้องหนี้อยไปกับมันทั้งนั้น มันไม่ใช่เครื่องประดับ หรือไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้เราเป็นสุขได้จริง

ภวตัณหา ความอยากมี อยากเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อยากให้มันถาวร คงที่ คงทน ตายตัว แน่แน่นอน อย่างนั้นตลอดไป เกิดกับสัสสตทิฏฐิ ความเห็นผิดว่าเที่ยง บางคนเข้า

ผาฏแล้วก็ชอบอย่างนั้น คิดว่า อย่างนี้ประสบความสำเร็จแล้ว ดีแล้ว หนึ่งแล้ว สบายแล้ว นี่ก็เป็นภวตัณหา ความอยากมี อยากเป็น อยากให้เป็นสภาวะอย่างใดอย่างหนึ่ง พอได้มีได้ เป็นแล้ว ก็อยากจะทำให้มันคงที่อยู่อย่างนั้นนาน ๆ

วิภวตัณหา เป็นความอยากที่เกิดกับอุจเฉททิฏฐิ ความเห็นผิดว่าชาติสูญ ความเห็นว่ามันไม่มี มันไม่เป็น อย่างนั้นอย่างนี้ พอใจความไม่มี พอใจความไม่เป็นนั้น

ความอยากเหล่านี้ทั้งหมด ล้วนเกิดมาจากความไม่รู้ทุกข์ ตามความเป็นจริง ไม่รู้ว่าสิ่งต่าง ๆ มันเป็นภาวะ ให้ความสุขจริง ๆ ไม่ได้ ก็คิดว่ามันเป็นเครื่องประดับ คิดว่าเป็นตัวดี ตัววิเศษ ตัวที่จะทำให้เราเป็นสุขได้ ก็เกิดกามตัณหา

ไม่รู้ความจริงว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้นล้วนแต่อิงอาศัย บังคับเกิด มันเกิดขึ้นเมื่อมันมีเหตุ ก็เห็นผิดว่ามันชาติสูญ เมื่อใดเห็นตามความเป็นจริงว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเกิดขึ้น เมื่อมีเหตุปัจจัย ความเห็นผิดว่าชาติสูญก็หมดไป

ไม่รู้ความจริงว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้นล้วนดับไปเมื่อหมดเหตุ ก็เห็นผิดว่าเที่ยง เมื่อใดที่เห็นตามความเป็นจริงว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้นล้วนดับไปเมื่อหมดเหตุ ความเห็นผิดว่าเที่ยงก็หมดไป

ถ้ากล่าวถึงเหตุให้เกิดทุกข์อย่างเต็มรูปแบบ ทุกข์อันไร้
ตัวตนนี้เกิดจากกระแสแห่งเหตุปัจจัยในปฏิจลสมุปบาท
ฝ่าย**สมุทฺทวาระ** ดังพระพุทธพจน์ว่า

ทุกขสมุทฺทวาริยสัจ เป็นอย่างไร

คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย	สังขารจึงมี
เพราะสังขารเป็นปัจจัย	วิญญาณจึงมี
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย	นามรูปจึงมี
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย	สฬายตนะจึงมี
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย	ผัสสะจึงมี
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย	เวทนาจึงมี
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย	ตัณหาจึงมี
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย	อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย	ภพจึงมี
เพราะภพเป็นปัจจัย	ชาติจึงมี
เพราะชาติเป็นปัจจัย	ชรา มรณะ โสกะ

ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสจึงมี

กองทุกข์ทั้งหมดนี้มีสาเหตุขึ้นด้วยอาการอย่างนี้
นี้เรียกว่า ทุกขสมุทฺทวาริยสัจ^{๑๗}

จากกระบวนการนี้ เพราะมี**อวิชชา**เป็นปัจจัย จึงมีสังขาร
คือ การทำกรรมดีบ้าง ไม่ดีบ้าง และกรรมที่ทำเอาไว้แล้วก็ก่อให้เกิด
วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา เมื่อมี

ความรู้สึกต่ออารมณ์ต่าง ๆ แล้ว เนื่องจากขาดสติปัญญา ก็เกิด**ตัณหา อุปาทาน** ไปกระทำเพื่อตัวเอง เป็นภพ แล้วได้ชาติ ชรามรณะ และทุกข์อื่น ๆ ติดตามมา วนเวียนเป็นวงกลมอยู่อย่างนี้ หาทางออกจากวงกลมไม่ได้

เพราะไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริง ก็เกิดความอยากเลยเป็นเหตุให้เกิดทุกข์วนเวียน พากายพาใจนี้ไปทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยอำนาจตัณหาอุปาทาน ก่อกภพ ก่อชาติ ก่อกองทุกข์ขึ้นมาไม่สิ้นสุด วนเวียนไปเรื่อย ๆ ได้กายได้ใจ อันเป็นกองทุกข์มาใหม่ ๆ เกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า เกิดมาแล้วตาย เกิดมาแล้วตาย ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ประสบทุกข์ทรมาน ตายทับถมแผ่นดินกันมา ยาวนานเหลือเกิน **เหตุแห่งทุกข์นี้จึงควรละเสีย** ดังพระพุทธพจน์ว่า “จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขสมุทฺทยอริยสังขนี้ควรละ”^{๑๘}

สรุปว่า เหตุให้เกิดชีวิตอันเป็นทุกข์นี้ มีหัวหน้าหลัก ๆ อยู่ ๒ อย่าง คือ **อวิชชา** ความไม่รู้หรือริยสัจ ไม่รู้ข้อเท็จจริงของชีวิตอย่างครบถ้วนทุกแง่ทุกมุม พอไม่รู้จักชีวิตดีพอ ก็ทำให้หลงเข้าใจผิด ไปเห็นว่า เป็นตัวเป็นตน เป็นเรา เป็นของเรา เป็นของดี ของวิเศษ ของสุข ของน่าเอา และ **ตัณหา** ความเพติดเพลินยินดี เมื่อเกิดความหลง

เพลิดเพลินยินดีในชีวิต ยินดีในทุกข์ รักทุกข์ ก็เป็นเหตุให้เกิดความยึดถือในทุกข์ ไม่ยอมปล่อยทุกข์ ก่อให้เกิดการกระทำเพื่อให้ได้ทุกข์ที่มีรูปร่างหน้าตาต่าง ๆ กันออกไปวนเวียนไปเรื่อย ๆ

ข้อที่ ๓ **ทุกข์นิโรธ** แปลว่า ความดับทุกข์ ความไม่มีทุกข์ สภาวะไร้ทุกข์ โดยสภาวะได้แก่พระนิพพาน โดยทั่วไปได้แก่ ความดับโดยการสำรอกให้หมดโดยไม่มีส่วนเหลือ ซึ่งตันทันนั้นแหละ ตามพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกข์นิโรธอริยสัจ คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา”^{๑๙}

นิโรธนี้กล่าวโดยการขยายความแยกเป็น ๕ อย่าง ตามที่ท่านพระสารีบุตรแสดงไว้ในคัมภีร์ชุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ซึ่งมีชื่อหลายอย่าง เป็นวิเวก ๕ บ้าง วิราคะ ๕ บ้าง นิโรธ ๕ บ้าง โวสัสคคะ ๕ บ้าง ได้แก่

๑. **วิกขัมภานนิโรธ** แปลว่า ดับด้วยการข่มไว้ หมายถึง การข่มกิเลสไว้ไม่ให้เกิดขึ้นด้วยกำลังของจิตขณะที่ทำสมาธิในฌานระดับใดระดับหนึ่ง ตั้งแต่ปฐมฌานจนถึงจตุตถฌาน

๒. **ตหังคนิโรธ** แปลว่า ดับด้วยเหตุนั้น ๆ หมายถึง ดับกิเลสตัณหาได้ในตอนที่จิตเป็นสมาธิแล้วเจริญวิปัสสนากิเลสไม่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว

๓. **สมุจเจทนิโรธ** แปลว่า ดับโดยเด็ดขาด หมายถึง การตัดกิเลสให้สิ้นเชิงด้วยอริยมรรคในขณะที่มรรคจิตเกิดขึ้น กิเลสใดที่ตัดได้ด้วยมรรคแล้ว ก็จะไม่เกิดขึ้นอีกเลย จนกระทั่งสูงที่สุดเป็นอรหัตตมรรค ตัดกิเลสได้ทั้งหมด

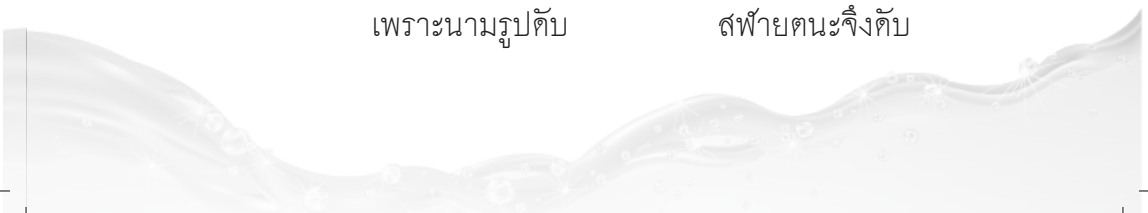
๔. **ปฏิบัติสัทธนิโรธ** แปลว่า ดับโดยสงบระงับ หมายถึง ผลจากการตัดกิเลสได้ในผลจิต ได้รับผลต่อมาจากมรรคจิต โดยไม่มีระหว่างคั่น

๕. **นิสสรณนิโรธ** แปลว่า ดับโดยสลัดออกไปเสียได้ หมายถึง พระนิพพานซึ่งเป็นสภาวะที่ออกไปพ้นจากกองทุกข์ ออกไปพ้นจากนามรูป พ้นจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย

ในทุกขสมุทัยอย่างเต็มรูปแบบนั้น ได้แก่ ปฏิจจสมุขบาท ฝ่ายสมุทยวาระ หากแสดงทุกขนิโรธในทางตรงข้ามกับ ทุกขสมุทัย ก็ได้แก่ ปฏิจจสมุขบาทฝ่าย**นิโรธวาระ** ดังพระพุทธพจน์ว่า

ทุกขนิโรธอริยสัจ เป็นอย่างไร

คือ เพราะอวิชาสารอกตบไป	สังขารจึงดับ
เพราะสังขารดับ	วิญญานจึงดับ
เพราะวิญญานดับ	นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ	สฬายตนะจึงดับ

เพราะสพ่ายตนะดับ	ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ	เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ	ตัณหาจึงดับ
เพราะตัณหาดับ	อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ	ภพจึงดับ
เพราะภพดับ	ชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ	ชรา มรณะ โสกะ

ปริเทวะ ทุกซ์ โทมันัส อุปายาสจึงดับ

กองทุกซ์ทั้งหมดนี้ย่อมมีความดับด้วยอาการอย่างนี้
นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธอริยสัจ^{๒๑}

ทุกขนิโรธตามที่พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ ตั้งแต่เริ่มต้นคือ เป็นความสิ้นกิเลสตัณหา ทำตัณหาให้หมดสิ้นไปด้วยมรรค ถ้าแบบสูงสุดโดยสภาวะก็เป็น**พระนิพพาน** **ทุกขนิโรธนี้เป็นสิ่งที่ควรกระทำให้แจ้ง** ดังพระพุทธพจน์ว่า “จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขนิโรธอริยสัจนี้ควรทำให้แจ้ง”^{๒๒}

สรุปว่า ทุกขนิโรธ ได้แก่ ความสิ้นอวิชชา ความสิ้นตัณหา ความดับให้สิ้นไปไม่เกิดอีกด้วยอริยมรรค อวิชชาและตัณหาดับหมดสิ้นไม่มีเชื้ออีกด้วยอรหัตตมรรค โดยสภาวะ ได้แก่พระนิพพาน

ข้อที่ ๔ **ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา** แปลว่า ข้อปฏิบัติที่ทำให้ถึงทุกขนิโรธ คือการประพฤติพรหมจรรย์ ตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ อันทำให้เกิดดวงตา ทำให้เกิดญาณปัญญา ที่พระพุทธเจ้าประกาศเอาไว้ ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นถูกต้อง เห็นสอดคล้องกับอริยสัจทั้ง ๔ รู้ว่า อุกาทานชั้นที่ ๕ นี้เป็นทุกข์ ตัณหานี้เป็นทุกขสมุทัย พระนิพพานนี้ทุกขนิโรธ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริถูกต้อง ความคิดที่ถูกต้อง คิดจะพราກตนเองออกมาจากสิ่งที่เคยยึดถือเอาไว้ ไม่คิดพยาบาท ไม่คิดเบียดเบียน

สัมมาวาจา คือ คำพูดถูกต้อง งดเว้นการพูดวจีทุจริต งดเว้นจากการพูดโกหก งดเว้นจากการพูดคำหยาบ งดเว้นจากคำพูดส่อเสียด งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำทางกายถูกต้อง งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการประพฤติดีในกาม

สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้อง ทำอาชีพที่เหมาะสม สำหรับฆราวาสก็ละอาชีพที่ผิด งตเว้นอาชีพค้าขาย ลัทธิ ค้าขายมนุษย์ ค้าขายยาพิษ ค้าขายอาวุธ ค้าขายของ มีนเมา สำหรับพระภิกษุก็งดเว้นการแสวงหาที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ มีการหลอกลวง การเป็นหมอดู ทำนายทายทักเป็นต้น แสวงหาด้วยการบิดเบือนบาตเลี้ยงชีพ

สัมมาวายามะ คือ ความเพียรถูกต้อง เพียรป้องกัน กิเลสที่ยังไม่เกิด เพียรละกิเลสที่เคยเกิดขึ้นแล้ว เพียรทำให้ กุศลเกิด และเพียรทำให้กุศลเจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนเต็มสมบูรณ์

สัมมาสติ คือ ความระลึกถูกต้อง ให้มีสติระลึก รู้ อยู่ ที่กายที่ใจของตนเอง ตามรู้กาย ตามรู้เวทนา ตามรู้จิต ตามรู้ธรรม

สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งใจมั่นถูกต้อง ทำจิตใจให้มีสติ ที่ต่อเนื่อง สงัดจากกามคุณ สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย มีความปีติและสุขที่เกิดจากวิเวกอยู่ เข้าปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน

อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการนี้ เป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้ถึง ทุกขนิโรธ ไม่มีทุกข์อีกต่อไป ถ้าสูงสุด อริยมรรคสมบูรณ์ จบพรหมจรรย์แล้ว ก็เป็นพระอรหันต์หมดทุกข์ไปโดยสิ้นเชิง ส่วนผู้ที่ยังไม่สมบูรณ์ ก็เป็นพระอริยเจ้าระดับต่าง ๆ

กองทุกข์ก็ยังมีเหลืออยู่บ้าง แต่ก็น้อยมาก พระโสดาบันมาเกิดในกามภุมมีได้อีกอย่างมาก ๗ ชาติ พระสกทาคามีมาเกิดในกามภุมมีในอีก ๑ ชาติ พระอนาคามีไม่มาเกิดในกามภุมมีอีกเลย ท่านไปเกิดในพรหมโลกแล้วจะปรินิพพานในที่นั้นนั่นเอง **ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา**นี้เป็นธรรมที่ควรเจริญให้มีขึ้น ดังพระพุทธพจน์ว่า “จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจนี้ควรเจริญ”^{๒๔}

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เป็น**มัชฌิมาปฏิปทา** ทางสายกลางที่เข้าไปในความสุดซึ้ง ๒ ด้าน คือ ไม่หลงมัวเมาหมกมุ่นอยู่ในกามคุณ และไม่ฝืนพยายามทำตนให้ลำบากโดยเปล่าประโยชน์ เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้เพื่อนิพพาน^{๒๕}

นอกจากพระพุทธเจ้าจะทรงแสดงจำแนกให้เรารู้ว่าอะไรคือทุกข์ อะไรคือทุกขสมุทัย อะไรคือทุกขนิโรธ อะไรคือทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาแล้ว พระองค์ยังบอกกิจหน้าที่ หรือสิ่งที่ต้องกระทำต่ออริยสัจแต่ละข้อ ๆ เอาไว้ด้วย ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมต้องพยายามฝึกฝนให้รู้ และทำกิจให้ถูกต้องต่ออริยสัจแต่ละข้อ ดังนี้

ทุกขอริยสังข์เป็น**ปริญญเอยธรรม** ธรรมที่ควรรอบรู้ ควรทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง ให้เห็นว่ามันเป็นตัวทุกข์ มันไม่มีตัวไม่มีตน ให้รู้จักมันตามที่เป็นจริงว่า มันเป็นเพียงแต่นามกับรูป กายกับใจ ชั้นที่ ๕ มีเหตุปัจจัยพร้อมก็เกิด เกิดแล้วก็ดับไป เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ควรที่จะเบื่อหน่าย คลายกำหนดจากมัน ควรรู้จักมันตามที่เป็นจริง เรียกว่า**ปริญญากิจ**

อริขชาและตัณหาอุปาทาน นี่เป็นธรรมะที่ควรละ เรียกว่า**ปหาตัพพธรรม** ละได้โดยการฝึกฝนให้เกิดความรู้ รู้ความจริงของทุกข์ เมื่อรู้ความจริงของทุกข์แล้ว ความปรารถนาหรือความอยากด้วยความไม่รู้ ก็จะหมดไป ถูกละได้ ทำ**ปหานกิจ** **ไม่ได้ละทุกข์ แต่ละทุกข์สมุทัย** คือละตัณหา ละความอยากได้ ละความต้องการ ละความหวังผลด้วยความไม่รู้

ทุกขนิโรธนั้นเป็น**สังจิกาตัพพธรรม** ธรรมะที่ควรกระทำ ให้แจ้ง ทำให้ใจได้ไปสัมผัส ไปรับรู้ ให้เป็นอารมณ์ของจิต เป็น**สังจิกิริยา** **กิจ**

ส่วนอริยสังข์ข้อที่ ๔ คือ **ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา** ข้อปฏิบัติที่จะทำให้ถึงทุกขนิโรธ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นั้น เป็น**ภาเวตัพพธรรม** ธรรมะที่ควรฝึกฝนทำให้เกิดขึ้น ถ้าเกิดขึ้นแล้วก็ทำให้เจริญก้าวหน้าจนเต็มสมบูรณ์ ทำ**ภาวนา** **กิจ**

สัมมาทิฐิกับสัมมาสังกัปปะเป็นองค์ฝ่ายปัญญา แต่ปัญญาจะเจริญงอกงามจนสมบูรณ์ได้ ก็ต้องอาศัยพื้นฐานที่ดี คือศีล ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ ศีลนี้เป็นเหมือนแผ่นดิน เมื่อมีแผ่นดินแล้ว จะปลูกข้าวหรือทำกิจการงานใด ๆ ก็เป็นไปได้ แต่ถ้าไม่มีแผ่นดินก็ทำไม่ได้ เพราะไม่มีที่ยืน ไม่มีที่ตั้ง ส่วนองค์ฝ่ายสมาธิ ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ นี่เป็นกำลังของจิต จะชำระจิตให้บริสุทธิ์ ปลอดพ้นจากนิวรณ์ต่าง ๆ ทำให้จิตนั้นมี ความเบิกบาน ผ่องใส เบาสบาย ปลอดโปร่ง เป็นจิตที่ไม่มีอุปกิเลส อ่อนโยน ซื่อตรง เหมาะสำหรับนำมาใช้งานในด้านปัญญา ดังที่ธัมมทินนาภิกษุณีกล่าวตอภวิสาขอุบาลาว่า

พระผู้มีพระภาคไม่ทรงจัดชั้นที่ ๓ ประการ
 เข้าในอริยมรรคมีองค์ ๘ แต่ทรงจัดอริยมรรคมีองค์
 ๘ เข้าในชั้นที่ ๓ ประการ คือ

๑. สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมา
 อาชีวะ ทรงจัดเข้าในศีลชั้นที่

๒. สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ
 ทรงจัดเข้าในสมาธิชั้นที่

๓. สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ ทรงจัด
 เข้าในปัญญาชั้นที่^{๒๖}

สรุปความว่า คำสอนเรื่องอริยสัจ ๔ ทำให้รู้จักความจริงของชีวิตที่ครอบคลุมตั้งแต่ต้นจนจบ เป็นความจริงที่บอกให้ทราบว่า ชีวิตมาได้อย่างไร ชีวิตหมดไปได้อย่างไร ทุกข์เกิดได้อย่างไร ทุกข์ดับสนิทไป ไม่เกิดอีกได้อย่างไร และได้รู้จักวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อความจริงแต่ละอย่าง เป็นธรรมชาติเบื้องต้นของการปฏิบัติ อันเป็นเหตุให้เกิดปัญญาสัมมาทิฐิ ทำให้ถึงความสิ้นไปแห่งทุกข์ทั้งปวงในที่สุด

สรุปสัจจะแห่งชีวิต

จากที่ได้กล่าวถึงชีวิต รูปนาม ชั้น ๕ และอริยสัจ พอสรุปความสัมพันธ์ได้ว่า ชีวิตเป็นส่วนประกอบของรูปกับนาม แยกแยกให้เห็นความไม่มีตัวตนโดยชั้น ๕ ได้แก่ รูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้น ซึ่งเป็นกองแห่งสิ่งอันไร้แก่นสาร เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว อยู่เสมอ เป็นไปตามกระแสปฏิบัติจสมุปปาทฝ่ายสมุทวาระ หมุนเป็นวงกลมวนเวียน เกิด แก่ ตาย และมีปรากฏการณ์ ขึ้นมาต่าง ๆ นานา **เป็นความหมุนเวียนไปของทุกข์ล้วน ๆ ที่มีเหตุปัจจัยคืออวิชชาและตัณหา** ชีวิตจะหมุนเวียนเป็นวงกลมไปเรื่อย ๆ หากจุดเบื้องต้นและเบื้องปลายไม่ได้ จนกว่าจะถึงพระนิพพาน ซึ่งเป็นจุดดับของชีวิตและดับเหตุให้เกิดชีวิต การจะกระทำให้แจ้งนิพพานได้ ก็ต้องดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘

ความจริงที่เกี่ยวข้องชีวิต ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบสิ้นชีวิต
 ทุกข์เกิดเพราะมีอวิชชาเป็นปัจจัย ทุกข์ดับเพราะสํารอกอวิชชา
 ให้หมดไปไม่ให้เหลือ พระพุทธองค์ทรงจำแนกให้เห็นชัด
 ในแนวอริยสัจ ๔ ดังนี้ คือ

๑. ทุกข์ คือ ตัวชีวิตนั่นเอง เป็นทุกข์ ให้รู้จัก
 มองเห็นความจริงแล้วยอมรับ

๒. ทุกขสมุทัย คือ อวิชชาและตัณหาอุปาทาน เป็นเหตุ
 ให้เกิดทุกข์ ทำให้ได้เกิด ได้ตายวนเวียนไปเรื่อย ให้ละมันเสีย

๓. ทุกขนิโรธ คือ นิพพาน สภาวะที่ดับทั้งทุกข์และ
 เหตุให้เกิดทุกข์ ให้ทำให้แจ้ง

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฎิปปทา คือ อริยมรรคมีองค์ ๘
 ให้ฝึกฝนให้มีขึ้น เป็นทางดำเนินของจิต จะพาจิตข้ามจากฝั่งนี้
 ที่เต็มไปด้วยทุกข์ มีแต่เกิด ๆ ตาย ๆ ถึงฝั่งโน้นคือนิพพาน
 อันเป็นอมตะ

ปฏิจสบุบค

ตอน วัจนชีวิต วัจนแห่งทุกข

กระแสชีวิตนั้นได้เกิดดับสืบทอดติดต่อกันมายาวนาน และจะสืบทต่อไปอีกเรื่อย ๆ หากจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดไม่ได้ แต่สัตว์ทั้งหลายมีนัยน์ตามืดบอดและมุ่มมอมงที่จำกัด ทำให้มองไม่เห็นกระแสนั้น เห็นแต่ปรากฏการณ์แห่งชีวิตที่เกิดเป็นครั้ง ๆ แล้วก็หลงยึดถือจริงจังไปตามความเห็นของตน มองไม่เห็นภาพรวมแห่งชีวิตที่เป็นทุกข์ บริหารยากลำบาก เต็มไปด้วยความยุ่งยากนานาประการ พยายามหาสิ่งปลอม ๆ มาหลอกตัวเองและหลอกกันเอง ทำวัน เดือน ปี และชาติหนึ่ง ๆ ให้หมดไปโดยเปล่าประโยชน์ บางครั้งไม่ใช่เปล่าประโยชน์เพียงอย่างเดียว ยังได้โทษเพิ่มขึ้นมาอีกด้วย

โดยธรรมชาติแล้ว ตัวชีวิตเองมันเป็นทุกข์และเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์อันหลากหลาย ได้มาแล้วมีภาระมากมายให้ทำวนเวียนซ้ำแล้วซ้ำเล่า มีเหตุการณ์อย่างเดิม ๆ เวียนกลับมาครั้งแล้วครั้งเล่า ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ลัทธิทั้งหลายพากันพยายามดิ้นรนหนีทุกข์ **หาความสุขปลอม ๆ มาปกปิดความจริงไปวัน ๆ** แต่เมื่อทุกข์เดินทางมาถึง ความสุขที่ว่านั้นก็ไม้อาจช่วยอะไร แม้แต่น้อย ผู้คนเป็นอันมาก หลอกตัวเองว่า ยังมีชีวิตอยู่อีกนาน แต่เมื่อความตายมาเยือน ก็ไม่อาจช่วยอะไรได้ หลอกตัวเองว่ายังหนุ่มสาว ยังแข็งแรง เมื่อความแก่มาเยือนเจ็บป่วยเกิดขึ้น ก็พากันหนีความจริงไปไม่พ้น

ชีวิตอันไม่คงทนถาวร ปรากฏขึ้นและดำรงอยู่เพียงชั่วครู่ชั่วคราว แม้ในขณะที่ดำรงอยู่ ความเสื่อมก็ปรากฏไล่ตามหลังมาเรื่อย ๆ ทำให้ดำรงอยู่ด้วยความยากลำบาก ความเป็นเด็กก็ไม่ดำรงอยู่นาน ความเป็นหนุ่มสาว ความสุข เสียงหัวเราะ ความอบอุ่นในท่ามกลางอ้อมกอดของญาติพี่น้อง สิ่งเหล่านี้มาแล้วก็ไป ไม่เคยอยู่นานเลย **สิ่งที่อยู่ไม่นาน ก็ไม่น่าจะให้ความเพลิดเพลินเจริญใจได้**

แต่ด้วยความมืดบอดแห่งอวิชชา ทำให้ไม่อาจรู้ความจริงที่อยู่ตรงหน้า รู้ผิดพลาดไปจากความจริงอย่างตรงกันข้าม เห็นว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่น่าพอใจ เด็กน้อยน่ารัก ความสุข

เสียงหัวเราะ เป็นสิ่งน่าเฟลิดเฟลิน เกิดความพอใจติดข้อง
**จมอยู่กับทุกข์ หลงวนเวียน เพราะกิเลสหลัก ๆ คือ อวิชชา
 และตัณหา** ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้อง
 ปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏ
 แก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาที่คขวาง ถูกตัณหาผูกไว้
 วนเวียน ท่องเที่ยวไป^๑

จากพระพุทธพจน์นี้ แสดงให้เห็นว่า สำหรับเหล่าสัตว์
 ผู้มีกิเลสสองอย่างเป็นมูลฐาน คือ *อวิชชา* *นิรวรณ* อวิชชา
 กิตขวาง *ตณฺหาสมโยชน* ตัณหาผูกไว้ จึงมีการเกิดตายวน
 เวียนที่ยาวนาน หาที่สุดเบื้องต้นและเบื้องปลายไม่ได้

ความไม่รู้ข้อเท็จจริงแห่งชีวิต ^๑ไม่รู้ว่าชีวิตเป็นทุกข์
 เป็นความมืดที่ครอบงำท่วมทับสัตว์โลกไว้ นับเป็นความมืดมน
 อันใหญ่หลวง **ทำให้เหล่าสัตว์พากันหลงรักสิ่งที่ไม่ควรจะหลงรัก
 แสวงหาในสิ่งที่ไม่ควรแสวงหา ได้ในสิ่งที่ไม่ควรได้ ประสบ
 ในสิ่งที่ไม่ควรประสบ** ความรู้ไม่จริงและความทะยานอยากนี้
 ผลักให้เหล่าสัตว์ก้าวไปข้างหน้าไปในทางที่เต็มไปด้วยอันตราย
 และไม่รู้จุดหมายปลายทาง ต้องประสบกับเรื่องเลวร้ายนานา
 ประการ หมุนวนกลับไปกลับมา

ชีวิตของมนุษย์และสัตว์ **เริ่มต้นด้วยความยากลำบาก และทุกข์ทรมานของพ่อแม่ และจบลงด้วยความเศร้าโศกอย่างน่าสังเวช** ชีวิตในชาติถัดไปก็เริ่มต้นขึ้น และจะจบลงในรูปแบบเดียวกัน นานแสนนานมาแล้วที่เป็นอย่างนี้และจะเป็นไปอีกนาน จำนวนชาติที่ได้เกิดมาแล้วมากเกินกว่าจะนับได้ พระพุทธเจ้าผู้ทรงรู้แจ้งโลกได้ตรัสเปรียบเทียบเอาไว้ในพระสูตรมากมาย จะยกมาแสดงเป็นตัวอย่างบางพระสูตร

เปรียบเทียบเหมือนบุรุษตัดหญ้า ท่อนไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้แล้วรวมเป็นกองเดียวกัน ครั้นรวมกันแล้วจึงมีค มีคละ ๔ นิ้ว วางไว้ สมมติว่านี่เป็นมารดาของเรา นี่เป็นมารดาของมารดาของเรา มารดาของมารดาแห่งบุรุษนั้นไม่พึงสิ้นสุด ส่วนหญ้า ท่อนไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้พึงหมดสิ้นไป^๓

เปรียบเทียบเหมือนบุรุษพื้บนมหาปฐพีนี้ให้เป็นก้อน ก้อนละเท่าเมล็ดกระเบาแล้ว วางไว้ สมมติว่านี่เป็นบิดาของเรา นี่เป็นบิดาของบิดาของเรา บิดาของบิดาแห่งบุรุษนั้น ไม่พึงสิ้นสุด ส่วนมหาปฐพีนี้พึงหมดสิ้นไป^๓

น้ำตาที่หลังไหลของเธอทั้งหลายผู้วนเวียนท่องเที่ยวไป คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบกับ

สิ่งที่ไม่น่าพอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งทีพอใจ
 โดยกาลนานนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทร
 ทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย

เธอทั้งหลายได้ประสบความตายของมารตามา
 ช้านาน น้ำตาทีหลังไหลของเธอทั้งหลายผู้ประสบ
 ความตายของมารตา คร่ำครวญร้องให้อยู่ เพราะ
 ประสบกับสิ่งทีไม่น่าพอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที
 พอใจนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔
 ไม่มากกว่าเลย

เธอทั้งหลายได้ประสบความตายของบิดา ...
 ของพี่ชายน้องชาย ... ของพี่สาวน้องสาว ...
 ของบุตร ... ของธิดา ... ความเลื่อมของญาติ ...
 ความเลื่อมแห่งภคชะ ... ความเลื่อมเพราะโรคมา
 ช้านาน น้ำตาทีหลังไหลของเธอทั้งหลายผู้ประสบ
 ความเลื่อมเพราะโรค คร่ำครวญร้องให้อยู่ เพราะ
 ประสบกับสิ่งทีไม่น่าพอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที
 พอใจนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔
 ไม่มากกว่าเลย^๔

น้ำนมของมารดาทีเธอทั้งหลายผู้วนเวียนท่อง
 เทียบไปโดยกาลนานนี้คืบแล้ว นี้แหละมากกว่า
 ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย^๕

โครงกระดูก ร้างกระดูก กอกระดูกของบุคคล
คนหนึ่ง ผู้วนเวียนท่องเที่ยวไปตลอด ๑ กับ ถ้านำ
กระดูกนั้นนำมากรวมกันได้ และกระดูกที่กรวม
รวมกันได้ ไม่สูญหายไป ฟิ่งใหญ่เท่าภูเขาเอปุลละนี้^๖

โลหิตที่หลังไหลของเธอทั้งหลายผู้ถูกตัดศีรษะ
วนเวียนท่องเที่ยวไปโดยกาลนานนี้ นี้แหละมากกว่า
ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย เมื่อเธอ
ทั้งหลายเกิดเป็นโค ซึ่งถูกตัดศีรษะมาช้านาน โลหิต
ที่หลังไหลนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทร
ทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย

เมื่อเธอทั้งหลายเกิดเป็นกระบือ ซึ่งถูกตัดศีรษะ
มาช้านาน โลหิตที่หลังไหลนี้แหละมากกว่า ...
เมื่อเธอทั้งหลายเกิดเป็นแกะ ... เกิดเป็นแพะ ...
เกิดเป็นเนื้อ ... เกิดเป็นสุกร ... เกิดเป็นไก่ ...

เมื่อเธอทั้งหลายถูกจับตัดศีรษะด้วยชื่อว่า
เป็นโจรฆ่าชาวบ้านมาช้านาน ... ถูกจับตัดศีรษะด้วย
ชื่อว่า เป็นโจรปล้นในทางเปลี่ยว ... ถูกจับตัด
ศีรษะด้วยชื่อว่า เป็นโจรประพาศิตินในภรรยาของ
ผู้อื่นมาช้านาน โลหิตที่หลังไหลนี้แหละมากกว่า
ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย^๗

จากอุปมาที่ยกมาแสดงเป็นตัวอย่าง ก็พอมองเห็นภาพรวมของชีวิตแล้วว่า ได้เกิดตายวนเวียนมานานนักหนาแล้ว ผู้ที่ไม่รู้ความจริงของชีวิตและถูกความทะยานอยากในชีวิตอยากได้ชีวิต อยากมีชีวิตต่อ ๆ ไป ผูกเอาไว้ การเกิดวนเวียนของเขา ไม่อาจจะสิ้นสุดลงได้ จะต้องวนเวียนไปเรื่อย ๆ นานแสนนานไม่มีจุดสิ้นสุด เหมือนที่ได้ดำเนินมาแล้ว นานจนหาจุดตั้งต้นไม่ได้

ตัวชีวิตนั้นไม่มีจุดหมายในตัวมันเอง มันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ผู้ที่ไม่รู้ความจริงของมันและหลงรักมัน เพลิดเพลินกับมัน ทำเพื่อมัน รักขามัน หวงแหนมัน ตั้งจุดหมายในชีวิต ผิดพลาด พยายามพิสูจน์ตัวเอง ทำตัวเองให้เป็นที่รู้จัก และทำให้ตัวเองพึงพอใจด้วยวิธีต่าง ๆ บ้างก็หาเงิน หาชื่อเสียง หาการยอมรับ ทำตามผู้อื่นที่ไม่รู้จริง เขาก็จะได้ชีวิตใหม่อีก ได้สวยหรู ได้ความยุ่งยากลำบาก และตายทับถมแผ่นดินไปเรื่อย ๆ หากกล่าวตามความจริงแล้ว **ชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่น่าปรารถนา เป็นสภาพที่ควรจะเบื่อหน่าย และควรหลีกเลี่ยงออกไปให้เร็วที่สุด**

พระพุทธรูปทรงเครื่องแสดงความน่ากลัวและร้ายกาจของรูปนาม ชั้นที่ ๕ นี้ ให้เห็นด้วยอุปมาหลายประการ เช่น **ธาตุทั้ง ๔** เป็นดุจงูพิษที่เรานอนกอดอยู่ หากมันไม่พอใจก็จะฉกเราให้ตายหรือปางตาย **อุปาทานชั้นที่ ๕** เป็นดุจนายเพชรฆาต

ที่เงื้อมตามหลังมาไม่ได้ห่าง หากสบช่องเมื่อไหร่ก็ฟันเราให้ตาย ทั้ง ๆ ที่เรายังไม่ปรารถนาจะตาย **นันทิราคะ** คือความเพลิดเพลिनยินดี เป็นจุดใจร้ายลับที่มาคอยหาช่องทำร้ายให้เจ็บปวดไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งตาย **อายตนะ ๖** เป็นจุดใจรปล้นบ้านที่เผาบ้านให้วอดวายและฆ่าคนที่ไร้กำลังทั้ง ส่วนคนที่มีกำลังก็จับเอามาเป็นข้าทาสรับใช้

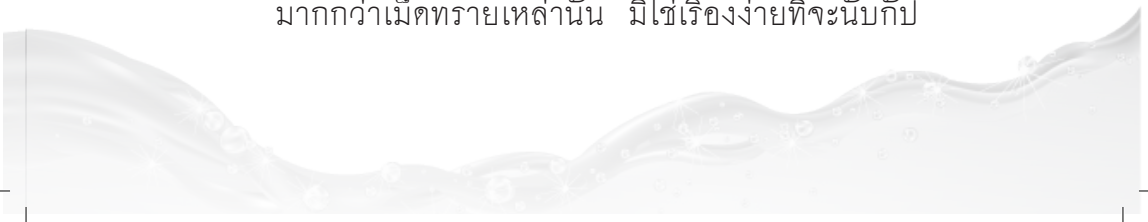
ผู้ที่ชาวพุทธที่มีความเชื่อมั่นเรื่องการเกิดตายวนเวียนมักพูดกันเรื่องการเวียนเกิดเวียนตายที่ยาวนาน โดยใช้คำสำหรับนับจำนวน คือ คำว่า “กัป” แต่คำจำกัดความเรื่องกัปก็อาจยังเข้าใจไม่ชัดเจนนัก เกี่ยวกับความยาวนานของกัปและจำนวนกัปที่ได้ผ่านไปแล้วนั้น พระพุทธองค์ได้แสดงโดยอุปมาหลายประการ เช่น

ภิกษุ เปรียบเหมือนภูเขาศิลาแห่งทิเบตใหญ่ มีความยาว ๑ โยชน์ กว้าง ๑ โยชน์ สูง ๑ โยชน์ ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง บุษบงึงเอาผ้าแคว้นกาสิฐบงุเขานั้น ๑๐๐ ปีต่อครั้ง ภูเขาศิลาลูกใหญ่นั้นพังหมดสิ้นไป เพราะความพยายามนี้ยังเร็วกว่า ส่วนกัปหนึ่งยังไม่หมดสิ้นไป กัปนานนักหนาอย่างนี้ บรรดากัปที่นานนักหนาอย่างนี้ เธอได้ท่องเทียวไป มิใช่ ๑ กัป มิใช่ ๑๐๐ กัป มิใช่ ๑,๐๐๐ กัป มิใช่ ๑๐๐,๐๐๐ กัป ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าสังสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายไม่รู้ไม่ได้

เปรียบเหมือนนครที่สร้างด้วยเหล็กมีความยาว ๑ โยชน์ กว้าง ๑ โยชน์ สูง ๑ โยชน์ เต็มด้วย เมล็ดผักกาด รวมกันเป็นกลุ่มก้อน บุรุษพึงหยิบ เมล็ดผักกาดออกจากนครนั้น ๑๐๐ ปีต่อ ๑ เมล็ด เมล็ดผักกาดกองใหญ่นั้นพึงหมดสิ้นไป เพราะความ พยายามนี้ยังเร็วกว่า ส่วนกับหนึ่งยังไม่หมดสิ้นไป กับนานนักหนาอย่างนี้^{๑๐}

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนสาวก ๔ รูปใน ธรรมวินัยนี้ มีอายุ ๑๐๐ ปี มีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี หากเธอเหล่านั้นพึงระลึกย้อนหลังไปได้วันละ ๑๐๐,๐๐๐ กับ กับที่เธอเหล่านั้นระลึกไปไม่ถึง ยังมีอยู่ ต่อมาสาวก ๔ รูป มีอายุ ๑๐๐ ปี มีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี พึงมรณภาพไปทุก ๑๐๐ ปี กับที่ผ่านพ้น ไปแล้วมากนักหนาอย่างนี้ มิใช่เรื่องง่ายที่จะนับกับ เหล่านั้นว่า เท่านี้กับ เท่านี้ ๑๐๐ กับ เท่านี้ ๑,๐๐๐ กับ หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ กับ^{๑๑}

พราหมณ์ เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคานี้เริ่มต้น จากที่ใด และถึงมหาสมุทร ณ ที่ใด เม็ดทราย ในระหว่างนี้ไม่ง่ายที่จะนับได้ว่า เท่านี้เม็ด เท่านี้ ๑๐๐ เม็ด เท่านี้ ๑,๐๐๐ เม็ด หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ เม็ด กับทั้งหลายที่ผ่านพ้นไปแล้ว มากกว่าเม็ดทรายเหล่านั้น มิใช่เรื่องง่ายที่จะนับกับ

เหล่านั่นว่า เท่านี้กับ เท่านี้ ๑๐๐ กับ เท่านี้
๑,๐๐๐ กับ หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ กับ^{๑๒}

สังสารวัฏ คือ การเวียนเกิดเวียนตายของกองทุกข์นั้น
หาที่สุดเบื้องต้นและเบื้องปลายไม่ได้ และจำนวนกัปที่เกิด
ผ่านมากี่มากมายเหลือจะนับ ดังอุปมาที่ได้ยกมาแสดงแล้ว
บุคคลผู้ที่สามารถกล่าวได้เช่นนี้ ต้องเป็นผู้ที่รู้ความจริงของ
โลกอย่างทะลุปรุโปร่ง เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นโลกวิทู
อย่างแท้จริง สำหรับผู้มีปัญญาน้อย มีความรู้และมุมมองที่
จำกัด มองไม่ทะลุก็จะติดตันอยู่ที่ใดที่หนึ่ง ทำให้เห็นว่ามี
จุดเริ่มต้น มีผู้สร้าง มีตัวมีตนที่เป็นผู้ยิ่งใหญ่ขึ้นมา

หากพิจารณาเรื่องการเวียนเกิดเวียนตาย แล้วย้อนกลับ
มามองที่ตนเองแล้ว เราจะเห็นว่า **มุมมองของเราที่มองเห็น
แค่ชีวิตเดียวและเห็นเหตุปัจจัยแค่บางส่วนนั้น เป็นมุมมองที่
คับแคบและไม่น่าเชื่อถือแม้แต่น้อย เราไม่รู้จักตัวเอง ไม่รู้จัก
ชีวิตและไม่รู้จักข้อจำกัดของชีวิตเอาเสียเลย หากจะมีเรื่อง
น่าเศร้าที่สุดในโลกใบนี้ ก็น่าจะเป็นเรื่องนี้นั่นเอง**

สัตว์ทั้งหลายนั้น นอกจากจะเคยเกิดมายาวนานนับชาติ
ไม่ถ้วน ผ่านไปหลายกัปจนนับไม่ไหวแล้ว ในการไปเกิดนั้นก็
ไม่แน่นอน ไม่ใช่ว่าจะได้เกิดเป็นมนุษย์เสมอไป เกิดเป็นสัตว์
นรกบ้าง สัตว์เดรัจฉานบ้าง เปเรตบ้าง อสุรกายบ้าง มนุษย์บ้าง
เทวดาบ้าง พรหมบ้าง เปลี่ยนแปลงไปตามกรรมของตน ๆ

และแม่ในชาติที่เกิดเป็นมนุษย์ก็สลับหน้าที่ สลับตำแหน่ง
วนเวียนกันไป เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นลูก เป็นพี่ เป็นน้อง
กลับไปกลับมาอยู่เสมอ ดังพระพุทธพจน์ว่า

เปรียบเหมือนท่อนไม้ที่บุคคลโยนขึ้นไปบนอากาศ
บางคราวตกลงทางโคน บางคราวก็ตกลงทางขวาง
บางคราวก็ตกลงทางปลาย อุบมานี้ฉันใด อุบไม่ยกี้
ฉันนั้น สัตว์ทั้งหลายผู้ถูกอวิชชาที่คขวาง ถูกตัณหา
ผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป บางคราวจากโลกนี้ไปสู่
โลกอื่น บางคราวก็จากโลกอื่นมาสู่โลกนี้^{๑๓}

เธอทั้งหลายเห็นบุคคลผู้มีความทุกข์มีมือและ
เท้าไม่สมประกอบ ฟังสันนิษฐานบุคคลนี้ว่า แม้เรา
ทั้งหลายที่เคยเสวยความทุกข์เช่นนี้มาแล้วโดย
กาลนาน^{๑๔}

เธอทั้งหลายเห็นบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยความสุข
มีบริวารคอยรับใช้ ฟังสันนิษฐานบุคคลนี้ว่า แม้เรา
ทั้งหลายที่เคยเสวยความสุขเช่นนี้มาแล้วโดยกาลนาน^{๑๕}

สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นมารดาโดยกาลนานนี้ มีไข้หา
ได้ง่ายเลย^{๑๖}

สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นบิดาโดยกาลนานนี้ มีไข้หา
ได้ง่าย^{๑๗}

สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นพี่ชายน้องชายโดยกาลนานนี้
มิใช่หาได้ง่าย^{๑๙}

สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นพี่สาวน้องสาวโดยกาลนานนี้
มิใช่หาได้ง่าย^{๑๙}

สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นบุตรโดยกาลนานนี้ มิใช่หา
ได้ง่าย^{๒๐}

สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นธิดาโดยกาลนานนี้ มิใช่หา
ได้ง่าย^{๒๑}

ที่น่ากลัวยิ่งขึ้นไปกว่านั้น คือ การเกิดในสุคติภูมินั้น เป็นเรื่องยากอย่างยิ่ง **ส่วนการเกิดในอบายภูมิเป็นเรื่องง่าย เป็นเหมือนบ้านเก่า เป็นที่อยู่อันคุ้นชินของสัตว์ทั่วไปผู้อยู่ด้วยความประมาท** มนุษย์และเทวดา หลังจากตายไปแล้ว โดยส่วนมากไปเกิดในอบาย ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงสัตว์ในอบาย เมื่อตายแล้ว ก็ต้องเกิดใหม่ในอบายนั่นเอง ซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนกว่าจะหมดวิบากของกรรมชั่ว นานแสนนาน จึงจะมีโอกาสหลุดจากอบายแล้วมาเกิดในสุคติภูมิ เปรียบดัง ฝุ่นที่ข้อนขึ้นมาที่ปลายเล็บมีปริมาณน้อย เมื่อเทียบกับปริมาณดินในแผ่นดิน เหล่าสัตว์ที่ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เมื่อเทียบกับเหล่าสัตว์ที่ไปเกิดในอบาย ก็มีจำนวนน้อยอย่างนั้น ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะความไม่รู้หรือริยัจ^{๒๒}

ถึงแม้ว่า ได้มำเกิดเป็นมนุษย์แล้ว การที่เป็นมนุษย์ที่มีคุณธรรม มีความกตัญญูกตเวทิตี เครพเชื่อฟังผู้มีอำยุมากกว่า มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา ก็มีจำนวนน้อยเหลือเกิน **โดยมำก เป็นผู้ที่ไร้คุณธรรม** ไม้มีความกตัญญูกตเวทิตี ไม้เครพเชื่อฟังผู้มีอำยุมากกว่า ไม้อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นคนทุศีล ดังพระพุทธรพจน์ว่า

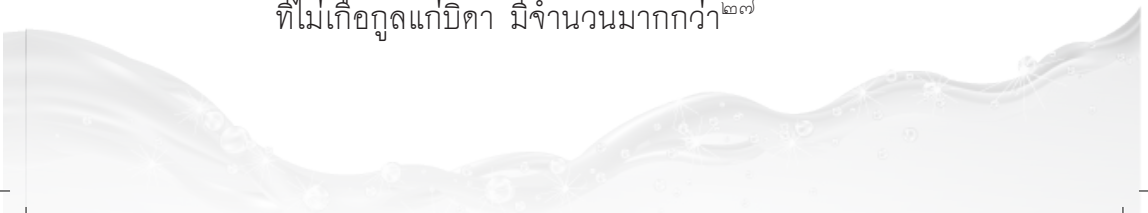
สัตว์ที่กตัญญูเกิดในมัตถิมชนบท มีเพียงเล็กน้อย
ส่วนสัตว์ที่กตัญญูเกิดในปัจฉิมชนบทในหมู่ชว
มิลักษะผู้โง่เขลา มีจำนวนมำกกว่า^{๒๓}

สัตว์ที่ประกอบค้วัยปัญญาจักษุอย่างประเสริฐ
มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ตกอยู่ในอวิชา ลุ่มหลง
มีจำนวนมำกกว่า^{๒๔}

สัตว์ที่เว้นชวตจกการดื่มน้ำเมาคือสุรำและ
เมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมำท มีจำนวนน้อย
ส่วนสัตว์ที่ไม่ว้นชวตจกการดื่มน้ำเมาคือสุรำและ
เมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมำท มีจำนวนมำกกว่า^{๒๕}

สัตว์ที่เกื้อกูลแก่มำรตำ มีจำนวนน้อย ส่วน
สัตว์ที่ไมเกื้อกูลแก่มำรตำ มีจำนวนมำกกว่า^{๒๖}

สัตว์ที่เกื้อกูลแก่บิดำ มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์
ที่ไมเกื้อกูลแก่บิดำ มีจำนวนมำกกว่า^{๒๗}

สัตว์ที่เฝ้าถือกุศลแก่สมณะ มีจำนวนน้อย ส่วน
สัตว์ที่ไม่เฝ้าถือกุศลแก่สมณะ มีจำนวนมากกว่า^{๒๘}

สัตว์ที่เฝ้าถือกุศลแก่พราหมณ์ มีจำนวนน้อย
ส่วนสัตว์ที่ไม่เฝ้าถือกุศลแก่พราหมณ์ มีจำนวนมากกว่า^{๒๙}

สัตว์ที่อ่อนน้อมต่อบุคคลผู้เจริญที่สุดในตระกูล
มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่อ่อนน้อมต่อบุคคลผู้เจริญ
ที่สุดในตระกูล มีจำนวนมากกว่า^{๓๐}

สัตว์ที่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ มีจำนวนน้อย
ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ มีจำนวน
มากกว่า^{๓๑}

สัตว์ที่เว้นขาดจากการลักทรัพย์ มีจำนวนน้อย
ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการลักทรัพย์ มีจำนวน
มากกว่า^{๓๒}

สัตว์ที่เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม
มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการประพฤติ
ผิดในกาม มีจำนวนมากกว่า^{๓๓}

สัตว์ที่เว้นขาดจากการพูดเท็จ มีจำนวนน้อย
ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการพูดเท็จ มีจำนวน
มากกว่า^{๓๔}

สัศว์ที่เว็นชาตจากค้ำสอเสียด มีจำนวนน้อย
ส่วนสัศว์ที่ไม่เว็นชาตจากค้ำสอเสียด มีจำนวน
มากกว่า^{๓๕}

สัศว์ที่เว็นชาตจากค้ำหยาบ มีจำนวนน้อย
ส่วนสัศว์ที่ไม่เว็นชาตจากค้ำหยาบ มีจำนวนมากกว่า^{๓๖}

สัศว์ที่เว็นชาตจากค้ำเพือเจือ มีจำนวนน้อย
ส่วนสัศว์ที่ไม่เว็นชาตจากค้ำเพือเจือ มีจำนวน
มากกว่า^{๓๗}

สัศว์ที่เว็นชาตจากการโกงค้วตซัง ค้วของ
ปลอม และค้วเครื่องตวงวัด มีจำนวนน้อย ส่วน
สัศว์ที่ไม่เว็นชาต จากการโกงค้วตซัง ค้วของ
ปลอม และค้วเครื่องตวงวัด มีจำนวนมากกว่า^{๓๘}

สัศว์ที่เว็นชาตจากการรับดินบน การล่อลวง
และการตลบตะแลง มีจำนวนน้อย ส่วนสัศว์ที่ไม่เว็น
ชาตจากการรับดินบน การล่อลวง และการตลบตะแลง
มีจำนวนมากกว่า^{๓๙}

ที่กล่าวพรรณนามายืดยาว และได้ยกค้ำแห่งองค์
พระสัพพัญญูสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประกอบนี้ ก็เพื่อจะ**ติเตียน**
ความเกิด ที่นำทุกข์ โทษ ภัย อันตราย ปัญหา ความพลัดพราก
และสิ่งที่ไม่น่าพึงพอใจ มาให้แก่เหล่าสัศว์น่านักหนาแล้ว

ผู้ที่ไม่รู้วิธีสลัก ไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า ชั้นที่ทั้ง ๕ ที่เป็นผลมาจากอุปาทานเก่า ๆ และเป็นอารมณ์ให้เกิดอุปาทานใหม่ ๆ นี่เป็นทุกข์ ไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า ตัณหา คือ ความเพติดเพลินยินดี ความรักตัว ออยากมีตัว นี่เป็นทุกข์สมุทัย ไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นิพพานเป็นทุกข์นิโรธ และไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นหนทางที่ทำให้ถึงความสิ้นทุกข์ พากันเพติดเพลินยินดีและปรุงแต่งเพื่อความเกิดอีก เพื่อความแก่ และความตายอีก เมื่อปรุงแต่งแล้ว ก็ย่อมตกไปสู่**เหวคือความเกิด** ตกไปสู่เหวคือความแก่ เหวคือความตาย อันเป็นเหวใหญ่ที่น่ากลัวที่สุด เขาไม่อาจพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส^{๔๐}

ความเพติดเพลินยินดีและปรุงแต่งเพื่อความเกิดอีกนี้เป็นความเร่าร้อนที่รุนแรงยิ่ง กว่าปริฬาหนรกเสียอีก เพราะเมื่อปรุงแต่งแล้ว ย่อมเร่าร้อนเพราะ**ความเร่าร้อนคือชาติ**บ้าง ย่อมเร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนคือชราบ้าง ย่อมเร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนคือมรณะบ้าง ย่อมเร่าร้อนเพราะความเร่าร้อนคือ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสบ้าง เขาย่อมไม่พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และชื่อว่าไม่พ้นจากทุกข์^{๔๑} และเป็นความมืดมนอนธการยิ่งกว่าโลกันตนรก เพราะทำให้ตกไปสู่**ความมืดคือชาติ**บ้าง ความมืดคือชราบ้าง ความมืดคือมรณะบ้าง เป็นต้น^{๔๒}

ความยลนดีพอใจในชวีวตนั้น ทำให้เกิดความทะยาน
 อยกได้ชวีวตใหม่ จ้งเกิดการกระทำกรรม **ก่อกพชาติตาม
 กำล้งอุปาทาน ทำให้ได้กอกทุกขมาไม่ล้งสุด เพราะมีการ
 เตมเช้ออยู่เสมอ** เปรียบเหมือนประทปน้ำมันฟ้งติดไฟได้
 เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ มีคนเตมน้ำมันและไส้ไส้ในประทป
 น้ำมันนั้นทุก ๆ ระยะเวลา เมื่อเป็นอย่างนี้ ประทปน้ำมันนั้น
 ได้อาหารอย่างนั้น ได้เช้ออย่างนั้น ฟ้งลุกโพลงตลอดกาลนาน^{๕๓}
 ความเพลลิตเพลลนยลนดีจ้งเป็นเหตุทำให้เกิด ดังที่พระพุททองค์
 ตรีสเป็นบาลีว่า ตณฺหา ชเนติ ปุริถั ตัณหาทำให้คนเกิด^{๕๔}

การเวียนเกิดเวียนตายนั้น เป็นไปตามกระแสแห่งเหตุ
 บัจจย เพราะอวิชชาคือความไม่รู้หรือยลล้งเป็นบัจจย กรรมเก่า
 อันเป็นสังขารก็ก่อให้เกิดวิญญาน ก่อนนามและรูป จนเป็นรูป
 เป็นร่างในภพใหม่ มีการเกิดในภพใหม่ ชาติแล้วชาติเล่า
 ซึ่งคนโดยทั่วไปที่ไม่เห็นจุดเช้อมต่อนี้ อาจจะงุนงงสงสัยว่าเป็น
 ไปได้อย่างไร ในเรื่องนี สามารถพิจารณาได้จากพระพุททพจน์
 ต่อไปนี้

อนนท ขัอที่เรากล่าวเช่นนี้ว่า “เพราะวิญญาน
 เป็นบัจจย นามรูปจ้งมี” เธอฟ้งทราบเหตุผลที่
 วิญญานเป็นบัจจย นามรูปจ้งมี ดังต่อไปนี ก็ถ้า
 วิญญาน จักไม่หย้งลงในท้งมารดา นามรูปจะ
 ก่อดัวขึ้นในท้งมารดาได้หรือ”

ท่านพระอานนที่ทูลตอบว่า “ไม่ได้เลย
พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ก็ถ้าวิญญาณ
หยั่งลงในท้องมารดาแล้วล่วงเลยไป นามรูปจัก
บังเกิดขึ้นเพื่อความเป็นอย่างนี้ได้หรือ”

ท่านพระอานนที่ทูลตอบว่า “ไม่ได้เลย
พระพุทธเจ้าข้า”

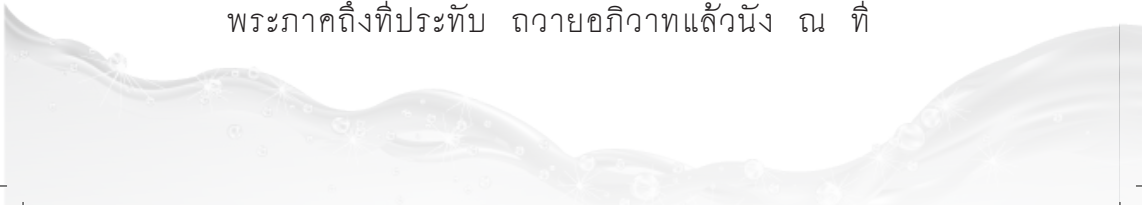
พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ก็ถ้าวิญญาณแตก
ชายหรือแตกหญิงผู้เยาว์วัยจักขาดความสืบต่อ
นามรูปจักเจริญงอกงามไปบุญลย์ได้หรือ”

ท่านพระอานนที่ทูลตอบว่า “ไม่ได้เลย
พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “อานนที่ เพราะ
เหตุ นั้น เหตุ ต้นเหตุ เหตุเกิด และมีปัจจัยแห่งนามรูป
ก็คือวิญญาณนั่นเอง”^{๔๕}

วิญญาณนี้ย่อมกลับมา ไม่พ้นจากนามรูป
ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ โลกจึงเกิด แก่ ตาย จุติ และ
อุบัติ^{๔๖}

ครั้งนั้น ท่านพระอานนที่เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่

สมควร ไต่กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสเรียกว่า ภพ ภพ
ด้วยเหตุเพียงไร ภพจึงมีได้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “อานนท์ ถ้ากรรม
ที่อำนาจผลให้ในกามธาตุ จักไม่มีแล้ว กามภพ
พึงปรากฏได้บ้างไหม”

พระอานนท์กราบทูลว่า “ไม่พึงปรากฏเลย
พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ เพราะเหตุนี้แล
กรรมจึงชื่อว่าเป็นไธนา วิญญาณจึงชื่อว่าเป็นพีช
ตัณหาจึงชื่อว่าเป็นยางเหนียว วิญญาณดำรงมั่น
อยู่ได้ เพราะธาตุอย่างหยาบของสัตว์ที่มีอวิชชาเป็น
เครื่องปิดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ การเกิดในภพ
ใหม่จึงมีต่อไปอีกด้วยประการฉะนี้” ... รูปภพ ...
อรูปรภพ ...^{๔๗}

การเวียนเกิดเวียนตายมายาวนานนี้ แท้จริงแล้ว
ก็เป็นการเกิดดับเปลี่ยนแปลงไปของรูปนาม ชั้น ๕ ที่สืบต่อกัน
กันไปอย่างไม่มีขาดสาย ไม่ใช่การเกิดตายของสัตว์
บุคคล ตัวตน ใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นความเกิดขึ้นของกองทุกข์
ล้วน ๆ ไม่มีอะไรอื่นมาแทรกอยู่ในนั้นเลย **เมื่อเกิดก็ทุกข์เกิด**

เมื่อดับก็ทุกข์ดับ ไม่มีใครเป็นผู้ทุกข์ เป็นเพียงแต่ทุกข์ที่เกิดขึ้นและเป็นไปตามกระแสปฏิจลสมุปบาท ที่ไหลเรื่อยไปเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย ตั้งแต่อดีตอนันตชาติมาแล้วและก็จะเกิดตายต่อไป เป็นการหมุนวนซ้ำไปซ้ำมา ของสภาวะอันไร้ตัวตน ไร้แก่นสาร ที่สืบทอดเป็นกระแสเดียวกัน ไม่มีการหยุดและไม่มีการขาดช่วง

ในคัมภีร์ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ท่านพระสารีบุตร ได้แสดงแยกแยะให้เห็นองค์แห่งปฏิจลสมุปบาทที่สืบทอดกัน จากชาติอดีต มาสู่ชาติปัจจุบัน และจะต่อไปสู่ชาติอนาคต ดังข้อความว่า

ในกัมมภพก่อน ความหลงเป็นอวิชชา กรรม เป็นเครื่องประมวลมาเป็นสังขาร ความคิดใจเป็น ตัณหา ความยึดมั่นเป็นอุปาทาน เจตนาเป็นภพ ธรรม ๕ ประการนี้ในกัมมภพก่อน ย่อมเป็นไปเพราะ ปัจจัยแห่งปฏิสนธิในภพปัจจุบันนี้

ในภพปัจจุบันนี้ ปฏิสนธิเป็นวิญญาณ ความกำลงเป็นนามรูป ปสาทะเป็นอายตนะ ส่วนที่ถูกต้อง เป็นผัสสะ การเสวยอารมณ์เป็นเวทนา ธรรม ๕ ประการนี้ในภพปัจจุบัน ย่อมเป็นไปเพราะปัจจัยแห่ง กรรมที่ทำไว้ในภพก่อน

เพราะอຍตนะทั้งหลยในภพนี้ถูกรอบ ความหลง
เป็นอวิชชา กรรมเป็นเครื่องประมวดมาเป็นสังขาร
ความตึดใจเป็นตัณหา ความยึดมั่นเป็นอุปาทาน
เจตนาเป็นภพ ธรรม ๕ ประการนี้ในกัมมภพนี้
ย่อมเป็นไปเพราะปัจจัยแห่งปฏิสนธิในอนาคตกาล

ปฏิสนธิในอนาคตกาลเป็นวิญญาน ความก้าว
ลงเป็นนามรูป ปสาทะเป็นอຍตนะ ส่วนที่ถูกตึด
เป็นผัสสะ การเสวยอารมณ์เป็นเวทนา ธรรม ๕
ประการนี้ในภพปัจจุบัน ในอนาคตกาล ย่อมเป็นไป
เพราะปัจจัยแห่งกรรมที่ทำได้ในภพนี้^{๔๘}

จากข้อความที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นปฏิจลสมุขบถแบบ
คร่อมกันทั้ง ๓ ชาติ ชาติอดีต ชาติปัจจุบัน และชาติอนาคต
เป็นกระแสแห่งการเวียนว้ยตายเกิดที่สืบทอดกันไปไม่มี
การหยุด จากชาติหนึ่งไปสู่อีกชาติหนึ่ง ไม่มีสัตว์ บุคคล
ตัวตนใด ๆ ไปเกิดที่ชาตินั้นชาตินี้ อีกทั้ง**ไม่มีขันธิ์โดขันธิ์หนึ่ง
ในบรรดาขันธิ์ ๕ กระโดดจากภพนี้ข้ามไปสู่ภพใหม่ เป็นแต่
กระแสแห่งปฏิจลสมุขบถที่ไหลไปเรื่อย ๆ**

อธิบายกระแสสืบต่อโดยย่อได้ว่า การทำกรรมในภพ
ก่อน ๆ ด้วยอำนาจของอวิชชาและกิเลสต่าง ๆ ก่อให้เกิดการ
สืบต่อของขันธิ์ มีขันธิ์ใหม่เกิดขึ้นต่อจากขันธิ์เก่าที่ดับไปใน
ชาติที่แล้ว จุดเชื่อมต่อในชาตินี้คือปฏิสนธิวิญญาน เมื่อมี

วิญญานหยั่งลง นามรูปก็สมบูรณขึ้น ก่อให้เกิดอายตนะเป็น
อุปกรณ์สำหรับเชื่อมต่อกับโลกปัจจุบัน กระทบอารมณ์แล้ว
ทำให้ความรู้สึกเกิด เมื่ออายตนะใช้การได้แล้ว มีการกระทบ
อารมณ์ในชาติปัจจุบัน หลงไปตามความเคยชิน เพราะอวิชชา
ยังไม่ถูกถอนขึ้น ก็ไปทำกรรมตามอำนาจกิเลส กรรมที่ทำให้
ปัจจุบันนี้ก็เป็นปัจจัยทำให้เกิดการใหม่ในภพหน้าต่อไปอีก

เพื่อให้เข้าใจประเด็นนี้ชัดเจนขึ้น พระอรรถกถาจารย์
ท่านได้จัดองค์ปัจจัยสมุปบาททั้ง ๑๒ องค์ ในแง่มุมต่าง ๆ
คือ สังขеп ๔ กาล ๓ สหนี ๓ อาการ ๒๐ ดังนี้

สังขеп ๔ เป็นการนำองค์ ๑๒ มาจัดเป็นกลุ่ม เหตุในอดีต
กลุ่มหนึ่ง ผลในปัจจุบันกลุ่มหนึ่ง เหตุในปัจจุบัน
กลุ่มหนึ่ง ผลในอนาคตกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ (๑) อดีตเหตุ คือ
อวิชชาและสังขาร เรียกว่า เหตุสังขеп (๒) ปัจจุบันผล คือ
วิญญาน นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา เรียกว่า
ผลสังขеп (๓) ปัจจุบันเหตุ คือ ตัณหา อุปาทาน ภพ เรียกว่า
เหตุสังขеп (๔) อนาคตผล คือ ชาติ ชรามรณะ โสกะ
ปริทเวหะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรียกว่า ผลสังขеп

กาล ๓ เป็นการนำองค์ ๑๒ มาจัดตามช่วงเวลาที่เกิด
ในชีวิตที่ไหลเรื่อยมาเป็นกระแสเดียวกันอย่างยืดยาวนั้น
แบ่งออกเป็น ๓ ช่วงเวลา ได้แก่ (๑) อดีตกาล คือ อวิชชา

สังขาร (๒) บัจจุบัณฑล คือ วิญญูถน นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณฑหา อุปาหวน ภพ (๓) อนาคตกาล คือ ซาติ ซรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส

สนธิ ๓ เป็นการแสดงจุดเชื่อมต่อรหวางเหตุกับผล เป็นขั้วต่อที่ทำให้กระแสชีวิตไม่ขาดออกจากกัน ยังสืบต่อเป็น กระแสเดียวกันไปเรื่อย ๆ ทั้ง ๆ ที่เป็นสภาวะที่แตกต่ากัน แต่ก็เชื่อมโยงเป็นสายเดียวกัน ดุจข้อโซ่คนละข้อกัน แต่คล้อง เป็นสายโซ่เส้นเดียวกัน มี ๓ ขั้วต่อ ได้แก่ (๑) ขั้วต่อ รหวางอดีตเหตุกับบัจจุบัณฑล เรียกว่า เหตุผลสนธิ (๒) ขั้วต่อ รหวางบัจจุบัณฑลกับบัจจุบัณฑลเหตุ เรียกว่า ผลเหตุสนธิ (๓) ขั้วต่อรหวางบัจจุบัณฑลเหตุกับอนาคตผล เรียกว่า เหตุผลสนธิ

อาการ ๒๐ เป็นการกระจายองค์ประกอบที่เข้ากัน ทั้งหมด อวิซซาเข้ากันได้กับตัณฑหา อุปาหวน สังขารเข้ากันได้ กับภพ ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงอดีตเหตุก็เพิ่มตัณฑหา อุปาหวน และภพ รวมเข้ามาด้วย แทนที่จะเป็น ๒ ก็รวมเป็น ๕ บัจจุบัณฑล ๕ บัจจุบัณฑลเหตุ ๕ และอนาคตผล ๕ เพราะซาติ ซรามรณะ ก็คือ วิญญูถน นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา นั้นเอง จึงรวมเป็นอาการ ๒๐ ประการ แจกแจงได้ดังนี้ (๑) อดีตเหตุ ๕ ได้แก่ อวิซซา สังขาร ตัณฑหา อุปาหวน ภพ (๒) บัจจุบัณฑล ๕ ได้แก่ วิญญูถน นามรูป สฬายตนะ

ผัสสะ เวทนา (๓) ปัจจุบันเหตุ ๕ ได้แก่ อวิชชา สังขาร
 ตัณหา อุปาทาน ภพ (๔) อนาคตผล ๕ ได้แก่ วิญญาณ
 นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา^{๔๔}

สำหรับวิธีการออกจากวังวนแห่งทุกข์ ไม่ต้องกลับมา
 เวียนว่ายตายเกิดซ้ำ ๆ ซาก ๆ อีกต่อไป พระพุทธองค์ทรง
 แสดงข้อปฏิบัติเอาไว้อย่างชัดเจนแล้ว ได้แก่ **อริยมรรคมีองค์
 ๘ ประการ** ย่อลงเป็น **ปัญญา คีล สมภาติ หรือ สมถะ
 วิปัสสนา แจกแจงขยายเป็นโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ**
 และได้ทรงแสดงเทคนิควิธีการต่าง ๆ เอาไว้อย่างหลากหลาย
 เพื่อให้เหมาะสมกับจริตอัธยาศัยของเวไนยสัตว์ ในที่นี้
 จะกล่าวเทคนิคเอาไว้อย่างย่อ ๆ เป็นการปฏิบัติโดยการ
 ป้องกันที่องค์ปฏิจจสมุปบาท

๑. **อวิชชา** เป็นขั้นสูงสุดและเด็ดขาดที่สุด คือ ป้องกัน
 ไม่ให้อวิชชาเกิด ดับด้วยการถอนอวิชชาออกไปด้วยมรรค
 สูงสุดก็เป็นอรหัตตมรรค อวิชชาหมดโดยสิ้นเชิง ไม่มีการเกิด
 อีกต่อไป หากระดับอื่น ๆ อวิชชาหมดไปบางส่วน กระแส
 ทุกข์ก็หมดไปตามลำดับ เริ่มจากพระโสดาบัน กระแสทุกข์ที่
 จะไปเกิดในอบายก็หมดสิ้น และมีเกิดในสุคติภูมิได้อีก
 อย่างมาก ๗ ชาติ พระสกทาคามี เกิดในกามสุคติภูมิได้อีก
 ๑ ชาติ พระอนาคามี ไม่มาเกิดในกามสุคติภูมิอีกเลย

ท่านเกิดในพรหมโลกและจะปรินิพพานในพรหมโลกนั้น
 สำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอริยเจ้า หากสามารถป้องกันอวิชชาไม่ให้
 เกิดได้ ด้วยสติและปัญญาาระดับต่าง ๆ ก็ทำให้ไม่มีทุกข์
 เกิดได้เป็นครั้ง ๆ ไป

๒. **ผัสสะ** เป็นการล่ำรวมระว่างการใช้ง่านอายตนะทั้ง ๖
 ใช้ให้ได้รับประโยชน์ เริ่มตั้งแต่การรับรู้อารมณ์ อารมณ์ใด
 เป็นเหตุให้เกิดบาปอกุศลธรรมกึ่งดเว้น อารมณ์ใดเป็นเหตุให้
 เกิดกุศลธรรมก็ให้เสพ ทำให้คุ้นเคย จนกระทั่งถึงมี
 สติสัมปชัญญะ รวดเร็ว เท่าทัน เมื่อมีการกระทบผัสสะ
 ทำให้ไม่เกิดกิเลสต่าง ๆ

๓. **เวทนา** เป็นการระว่างไม่ให้เกิดความหลงยินดียินร้าย
 ติดอก ติดใจ บ่นถึง ตอนที่มีการกระทบอารมณ์แล้วเวทนา
 เกิดขึ้น

๔. **ตัณหา** เป็นการระว่างความอยากให้อยู่ในขอบเขต
 จำกัด้วยสติปัญญา เริ่มตั้งแต่ไม่ทำตามความอยากที่ถึงกับ
 ทำทุจริต ความคุมให้อยู่ในศีล แล้วละตัณหาที่ละเอียดยขึ้นไป
 เรื่อย ๆ ตามลำดับของสติปัญญาที่เพิ่มขึ้น

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**

ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

----- . **พระไตรปิฎกภาษาไทย.** ฉบับมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

----- . **อรรถกถาภาษาบาลี.** ฉบับมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

วิญญาน.

เชิงอรรถ สัจจะแห่งชีวิต

๑	ม.ม.	๑๓/๑๑๔	มหาราทูโลวาทสูตร
๒	ม.ม.	๑๓/๑๑๕	มหาราทูโลวาทสูตร
๓	ม.ม.	๑๓/๑๑๖	มหาราทูโลวาทสูตร
๔	ม.ม.	๑๓/๑๑๗	มหาราทูโลวาทสูตร
๕	ที.สී.	๙/๒๓๔	สามัญญผลสูตร
๖	ถัม.ข.	๑๗/๕๙	อนัตตลักขณสูตร
๗	ถัม.ข.	๑๗/๕๙	อนัตตลักขณสูตร
๘	ถัม.นิ.	๑๖/๑๕	กัจจานโคตตสูตร
๙	ถัม.ส.	๑๕/๑๗๑	วชิราสูตร
๑๐	ถัม.ม.	๑๙/๑๐๙๑	ปฐมโกฏฐคามสูตร
๑๑	ถัม.ส.	๑๕/๑๐๗	โรหิตัสสสูตร
๑๒	ถัม.ม.	๑๙/๑๐๙๐	ตถสูตร
๑๓	ถัม.ม.	๑๙/๑๑๐๑	สีสปานสูตร
๑๔	อัม.ติก.	๒๐/๖๒	ติตถายตนสูตร
๑๕	ถัม.ม.	๑๙/๑๐๘๑	ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร
๑๖	ถัม.ม.	๑๙/๑๐๘๑	ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร
๑๗	อัม.ติก.	๒๐/๖๒	ติตถายตนสูตร
๑๘	ถัม.ม.	๑๙/๑๐๘๑	ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร
๑๙	ถัม.ม.	๑๙/๑๐๘๑	ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร
๒๐	บรรยายละเอียดใน ขุ.ป. ๓๑/๒๔ มัคคังคนิทเทส		
๒๑	อัม.ติก.	๒๐/๖๒	ติตถายตนสูตร
๒๒	ถัม.ม.	๑๙/๑๐๘๑	ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร
๒๓	บรรยายละเอียดใน ที.ม. ๑๐/๔๐๒ มหาสติปัฏฐานสูตร		
๒๔	ถัม.ม.	๑๙/๑๐๘๑	ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร
๒๕	บรรยายละเอียดใน ถัม.ม. ๑๙/๑๐๘๑ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร		
๒๖	ม.ญ.	๑๒/๔๖๒	จูฬเวทัลลสูตร

เบ็งอรรท ปฏึจจสมุปบาท

๑	ถึ.นึ.	๑๖/๑๒๔	ตึถนถึฏฐฎฐฎ
๒	ถึ.นึ.	๑๖/๑๒๔	ตึถนถึฏฐฎฐฎ
๓	ถึ.นึ.	๑๖/๑๒๕	ปฐฎฎฎ
๔	ถึ.นึ.	๑๖/๑๒๖	ชึฎฎฎ
๕	ถึ.นึ.	๑๖/๑๒๖	ชึฎฎฎ
๖	ถึ.นึ.	๑๖/๑๓๓	ปฐคคตฎฐฎ
๗	ถึ.นึ.	๑๖/๑๓๖	ตึถถถฎฎฎ
๘	คุรยถะเช็ยถึนึ	ถึ.ถึฟ้. ๑๘/๒๓๘	ถึถึถึถึถึถึถึถึ
๙	ถึ.นึ.	๑๖/๑๒๘	ปึพพตฎฐฎ
๑๐	ถึ.นึ.	๑๖/๑๒๙	ถึถึถึถึ
๑๑	ถึ.นึ.	๑๖/๑๓๐	ถึถึถึถึ
๑๒	ถึ.นึ.	๑๖/๑๓๑	ถึถึถึถึ
๑๓	ถึ.นึ.	๑๖/๑๓๒	ถึถึถึถึ
๑๔	ถึ.นึ.	๑๖/๑๓๔	ถึถึถึถึ
๑๕	ถึ.นึ.	๑๖/๑๓๕	ถึถึถึถึ
๑๖	ถึ.นึ.	๑๖/๑๓๗	ถึถึถึถึ
๑๗	ถึ.นึ.	๑๖/๑๓๘	ถึถึถึถึ
๑๘	ถึ.นึ.	๑๖/๑๓๙	ถึถึถึถึ
๑๙	ถึ.นึ.	๑๖/๑๔๐	ถึถึถึถึ
๒๐	ถึ.นึ.	๑๖/๑๔๑	ถึถึถึถึ
๒๑	ถึ.นึ.	๑๖/๑๔๒	ถึถึถึถึ
๒๒	คุรยถะเช็ยถึนึ	ถึ.ถึ. ๑๙/๑๑๓๑	ถึถึถึถึถึถึถึถึ ถึถึถึถึถึถึถึ
๒๓	ถึ.ถึ.	๑๙/๑๑๓๒	ถึถึถึถึถึ

๒๔	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๓๓	ปัญญาสูตร
๒๕	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๓๔	สุราเมรยสูตร
๒๖	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๓๖	มัตเตยยสูตร
๒๗	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๓๗	เปตเตยยสูตร
๒๘	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๓๘	ถามัญญสูตร
๒๙	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๓๙	พรหมัญญสูตร
๓๐	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๔๐	ปจายิกสูตร
๓๑	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๔๑	ปาณาติปาตสูตร
๓๒	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๔๒	ชทินนาทานสูตร
๓๓	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๔๓	กาเมสุมิจจจารสูตร
๓๔	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๔๔	มุสาวาทสูตร
๓๕	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๔๕	เปสุญญสูตร
๓๖	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๔๖	ผรุสวาทสูตร
๓๗	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๔๗	ถัมฬปลาปสูตร
๓๘	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๖๔	ตุลาฏฐสูตร
๓๙	ถึ.ม.	๑๙/๑๑๖๕	อุกโกฏฐสูตร
๔๐	คุรายละเตียคเ็น	ถึ.ม. ๑๙/๑๑๑๒	ปปาตสูตร
๔๑	คุรายละเตียคเ็น	ถึ.ม. ๑๙/๑๑๑๓	มหาปริฬายสูตร
๔๒	คุรายละเตียคเ็น	ถึ.ม. ๑๙/๑๑๑๖	ฉัณฑการสูตร
๔๓	คุรายละเตียคเ็น	ถึ.นึ ๑๖/๕๓	สังโยชนสูตร
๔๔	ถึ.ส. (บาลี)	๑๕/๕๕	ปฐมชนสูตร
๔๕	ถึ.ม.	๑๐/๑๑๕	มหานิทานสูตร
๔๖	ถึ.นึ.	๑๖/๖๕	นกรสูตร
๔๗	อ.ตึก.	๒๐/๗๗	ปฐมภาวสูตร
๔๘	ช.ปฏิ.	๓๑/๔๗	ธัมมัญญูตีฎยานนึทเทส
๔๙	คุรายละเตียคเ็น	ช.ป.อ. (บาลี) ๑/๔๗	

รายชื่อผู้บริจาค

ที่	ชื่อ - นามสกุล	จำนวนเงิน
๑.	ไม่ออกนาม	๕๐๐
๒.	คุณบงกช ชีโร่	๒๐๐
๓.	คุณชุมพล คุณอภิญา บุษราตระกูล	๑,๐๐๐
๔.	ไม่ออกนาม	๕๐๐
๕.	คุณประยงค์ คุณกริชเพชร คุณพงศ์เฒ่า กัลดเนียม	๘๐๐
๖.	คุณทริฎฐ เจริญทวีทรัพย์	๘๐๐
๗.	ครอบครัววศักดาทิมากร	๗๕๐
๘.	คุณเดชา คุณอัมพร พริ่งลำภู	๗๕๐
๙.	ครูพ้องพรรณน จำปาทอง	๗๕๐
๑๐.	ครูแสวง ครูทัศนีย์ มาละแซม	๗๕๐
๑๑.	ยายสุ่ม คุณอรชร เขื่อนเพชร	๗๕๐
๑๒.	คุณรสลิน วงศ์ไชย	๗๕๐
๑๓.	คุณสุวัฒนา อินทพันธ์	๗๕๐
๑๔.	คุณพัชรินทร์ โพธิ์ศรีอ่อน	๖๗๐
๑๕.	ครูธวัช ครูอัมพร ณ เชียงใหม่	๓๗๐
๑๖.	ครูธวัช คุณบุญสม ชัยวิศิษฐ์	๓๗๐
๑๗.	ครูประเสริฐ ครูศุภางค์ เทียนนิมิตร	๓๗๐
๑๘.	ครูสังเวียน ครูสุทัน นางแล	๓๗๐
๑๙.	ครอบครัววกลิตานนท์	๓๗๐
๒๐.	คุณนิตยา ยงค์ไสว	๓๗๐
๒๑.	คุณพวงทิพย์ โพธิ์ศรีอ่อน	๓๓๐

๒๒.	ผู้พิงกรรมบ้านขนมมันน์วัน ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๔	๙,๙๕๐
๒๓.	บ้านขนมมันน์วันและกองทุนเพื่ออมตกรรม	๑๐,๐๐๐
๒๔.	ผู้เข้าปฏิบัติธรรมอาศรมมาตา ๒๒-๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๔	๘,๕๐๐
๒๕.	คุณสังคม คุณยี่ลู่่น พรหมมากและครอบครัว	๑,๕๐๐
๒๖.	คุณดวงใจ ดำรงสิริรัชและครอบครัว	๑,๐๐๐
๒๗.	คุณศิริลักษณ์ พัฒนะเอนก	๕,๐๐๐
๒๘.	บริษัท มหพันธ์ไฟเบอร์ซีเมนต์ จำกัด (มหาชน)	๔๐,๐๐๐
		๘๗,๙๕๐

ประวัติ

อาจารย์สุภีร์ ทุมทอง

วันเดือนปีเกิด

วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๕

บ้านหนองชะ ต. หนองชะ อ. ลำโรงทาบ จ. สุรินทร์

การศึกษา

- เปรียญธรรม ๔ ประโยค
- ประกาศนียบัตรบาลีใหญ่ วัดท่ามะโอ จ. ลำปาง
- ปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต
สาขาวิศวกรรมไฟฟ้า มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

งานปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๔)

- อาจารย์สอนพิเศษปริญญาตรี วิชาพระอภิธรรมปิฎก
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส จ. นครปฐม
- บรรยายธรรมะตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ
และต่างจังหวัด
- เผยแพร่ธรรมะทางเว็บไซต์ www.ajsupee.com